

GLASHISTORISCH TIJDSCHRIFT

DE OUDE FLESCH

39e JAARGANG 1e KWARTAAL 2017

NUMMER 148 ISSN 1383-30

LOSSE NUMMERS € 10,-

Sinds 1897
een betrokken partner

ZEKER IN VERPAKKINGEN

*Bij Dijkstra Vereenigde vindt u altijd de
gewenste verpakking!*

Dit kan een standaard of een gepersona-
liseerde fles of pot zijn en voorzien van de
juiste sluiting.

Wenst u het glazen model meer "added value"
te geven? Dijkstra Vereenigde informeert u
graag over de verschillende decoratiemogelijk-
heden en verzorgt voor u het totale proces.

Dijkstra Vereenigde is een vooraanstaande
leverancier in de Benelux markt en levert
een groot assortiment verpakkingen aan de
voedings- en drankenindustrie, de farmacie en
de cosmetica industrie.

**dijkstra
verenigde**

E. verpakkingsglas@dijkstra.net
Pascallaan 9 | 8218 NJ Lelystad | T. 0320 266 181

www.dijkstra.net

g

OPTIC!

Met glas uit
Tsjechië en
Slowakije.

Vormgegeven door
Hans van Bentem.

Nationaal Glasmuseum

I Lingedijk 28-30 | 4142 LD Leerdam |
+31 (0) 345 - 614 960 | www.nationaalglasmuseum.nl

Bezoek het **Nationaal Jenevermuseum**,
een levende **19de-eeuwse stokerij** in
hartje Hasselt.

**NATIONAAL
JENEVERMUSEUM
HASSELT**

WWW.JENEVERMUSEUM.BE

Nationaal Jenevermuseum | Witte Nonnenstraat 19 | 3500 Hasselt

Inhoud.

- 4. Glas uit Newark**
Johan Soetens
- 17. Jamestown, Virginia**
Johan Soetens
- 23. Fancy American Decanters**
John Pastor (A.G.G.)
- 25. Heimwee naar de vijftiger jaren?**
Wim Snickers
- 27. Glas uit Eindhoven**
Johan Soetens
- 38. 1001 etiketten**
Karen van Gellecum
- 40. Mededelingen en nieuws**

Redactie

Johan Soetens, jsoetens@hetnet.nl

Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl

Coos van Deursen,
coosvandeursen@planet.nl

Verzamelaarsvereniging

"De Oude Flesch"

Opgericht 6 juni 1979

Voorzitter;

Willem van Traa, wvantraa@xs4all.nl

Secretaris;

John Poot, secretariaat@deoudeflesch.org

Penningmeester, vice-voorzitter;

Klaas Prins, klaasprins43@gmail.com

website beheer en 2^e secretaris;

Ton Vermeulen, tonvermeulen@fluitschip.nl

Bibliothecaris;

Coos van Deursen, coosvandeursen@planet.nl

Beheerder bibliotheek;

Henk Hettinga, henk@jenevermuseum.nl

Lidmaatschap € 45.- per jaar.

Huisgenoten € 10.-

Giro 4142725 t.n.v. "De Oude Flesch",

IBAN: NL90INGB0004142725

BIC: INGBNL2A

Schansbosch 11, Linschoten

Voor alle verdere informatie

website: www.deoudeflesch.nl

Van de Redactie.

Dit nummer opent met een drietal artikelen over glas dat zich in Amerika bevindt. Het betreft Romeins glas dat dank zij particulier initiatief in musea is beland, glas, of althans de poging om dat in de 17e eeuw te maken in een der vroegste kolonies van de Nieuwe Wereld, pronkstukken uit de vroege industriële periode en zelfs voorbeelden van 20e eeuwse Studio Glas. Antiek en modern glas kan men op meer plaatsen ter wereld bewonderen maar wat betreft het 18e en 19e eeuwse gebruiksglas is Amerika uniek. De rijkdom in vormen en vooral kleuren treft men nergens anders aan en het is geen wonder dat daar zoveel enthousiaste verzamelverenigingen bestaan waarvan de leden er niet tegenop zien urenlang in de auto te zitten om de bijeenkomsten en 'bottle shows' bij te kunnen wonen en ervaringen uit te wisselen over hun 'privy digging': het opdiepen van 19e eeuwse flessen uit 'stilletjes' bij oude huizen, die vaak als afvalkuil dienden.

Wij brengen dit keer een saluut aan de honderden onbekend gebleven glasblazers die in het eerste kwart der 20e eeuw de productie van gloeilampen mogelijk hebben gemaakt. Zonder hun arbeid zaten we nu misschien nog steeds in het donker!

Tijdens de jongste bestuursvergadering zijn officieel de taken rond secretariaat en public relations overgedragen aan resp. John Poot en Ton Vermeulen. U leest daarover op pagina 42. Het bestuur is de aftredende functionarissen zeer erkentelijk voor hun jarenlange belangenloze inzet. Wij zijn blij dat de beide nieuwe bestuursleden bereid zijn om hun tijd en energie in te zetten voor het welvaren van 'De Oude Flesch'.

Johan Soetens

Verzamelaarsvereniging DE OUDE FLESCH stelt zich ten doel het bevorderen van interesse in, en het verbreden van kennis over gebruiksglas van de oudheid tot heden. Dit heeft betrekking op de productiemethoden, de industriële verwerking en aspecten rond het gebruik van glas. Zij bevordert en ondersteunt het verzamelen van en het onderzoek naar historisch verpakkingsglas, drinkglazen en branche gerelateerde artikelen in de meest brede zin van het woord en streeft naar een vriendschappelijke samenwerking tussen haar leden onder andere door de uitgave van een kwartaalblad, een driemaandelijks bijeenkomst en een jaarlijkse veiling. Ook wil de vereniging samenwerken met gelijkgerichte organisaties waar ook ter wereld

Inleveren nieuwe kopij voor nummer 149

UITSLUITEND in Word document ZONDER OPMAAK
Over volle paginabreedte en foto's in JPG per separate e-mail

Voorpagina:

Romeins glas in het Newark Museum
Foto Johan Soetens

ANTIEK EN MODERN GLAS IN NEWARK

ANTIEK EN MODERN GLAS IN NEWARK

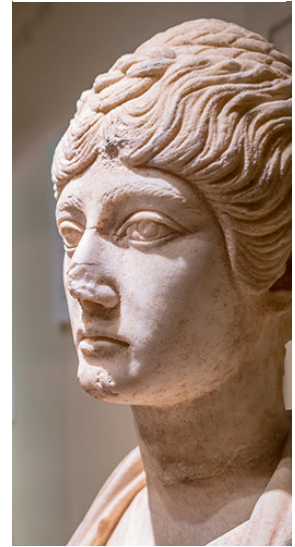
Johan Soetens

Veel reizigers vanuit Nederland naar New York zullen waarschijnlijk primair Kennedy Airport als bestemming kiezen.

Persoonlijk geef ik de voorkeur aan het aan de andere zijde van de Hudson rivier gelegen Newark International Airport, dat wat rustiger is en over uitstekende verbindingen met Manhattan beschikt. Ook zijn de vliegtuigen die de diverse maatschappijen op deze route inzetten wat kleiner en daardoor comfortabeler.

Eenmaal geland haasten we ons echter meestal naar de geneugten van 'The Big Apple' en daarmee doen we de stad Newark met 300.000 inwoners, een belangrijke universiteit en spectaculaire hoogbouw toch wat onrecht aan.

In 1666 werd zij gesticht door de oer-conservatieve Connecticut Puritans als 'New Ark of the Covenant' en het is altijd een plaats gebleven waar immigranten zich gemakkelijk konden vestigen. Er bestaan hele wijken waar uitsluitend Portugees of Spaans wordt gesproken. De sociale verschillen voerden ook tot grote spanningen. Berucht zijn de door bruut politieoptreden uitgebroken 'riots' van juli 1967 met 26 doden, 1500 gewonden en 10 miljoen dollar schade als gevolg.

Newark beschikt over het grootste museum van de staat New Jersey, ondergebracht in een aantal gebouwen die van buitenaf gezien weinig eenheid vertonen maar die van binnen harmonieus met elkaar verbonden zijn. Eén daarvan is het vroegere uit 1840 stammende woonhuis van de ooit bekende brouwersfamilie Ballantine. Het complex huisvest een schitterende collectie Aziatische kunst. De vitrines, vol met verfijnde Japanse, Chinese en Koreaanse voorwerpen laten bij de bezoeker het schuldige gevoel achter er te vlug langs gelopen te zijn en de collectie Tibetaanse kunst is van dusdanig hoog niveau dat zelfs de Dalai Lama er een bezoek aan heeft gebracht. Onze aandacht gaat echter primair uit naar de collectie Egyptisch, Grieks en Romeins glas, smaakvol gehuisvest

in enkele bescheiden ruimten waarin men zich gemakkelijk een middaglang in de schoonheid daarvan kan verliezen. Het grootste deel van wat hier te zien is werd in 1950 gedoneerd door de weduwe van de uit Stuttgart afkomstige industrieel Eugene Schaefer die in 1895 samen met zijn broer een chemisch bedrijf begonnen was in het ten noorden van Newark gelegen Maywood. Hij had een levendige belangstelling voor antieke kunst, kocht in 1920 een grote collectie antiek glas, brons en ceramiek van zijn landgenoot Hermann Balz en in 1922 een collectie van de het jaar daarvoor overleden zanger Enrico Caruso. Hij bleef aankopen en verzamelen in een tijd dat resultaten van opgravingen in het Midden Oosten nog moeiteloos hun weg naar Amerika konden vinden.

*Van links naar rechts;
Egyptisch (zalf?)vaasje. H. 9 cm.
Midden 14e/laat 13e eeuw V.Chr.*

*Zeldzaam vaasje in de vorm van
een granaatappel. H. 10,5 cm. D.
7,5 cm. Egyptisch, 12e eeuw V.Chr.*

*Alabastron, H. 15,8 cm.
Grieks, ca. 550-400 V.Chr.*

INSTITUTED JANUARY FIRST 1883 TERMS CASH Goods Delivered only on Presentation of a Receipted Bill

AAA NEW YORK 192

M *August Schacht*

TO THE AMERICAN ART ASSOCIATION, MANAGERS

THOMAS E. KIRBY
GUSTAVUS T. KIRBY

AMERICAN ART GALLERIES, THE MADISON AVENUE BLOCK, 48th TO 49th STREETS

Entrance and address 30 East 57th Street

Purchases at the Public Sale of *Caruso Collection*

6	Jug	17.50
17	Alabastron	6.50
18	Bowl	2.00
28	Pace	1.50
31	Bowl	2.00
34	Rekos	11.50
38	Alabastron	2.00
39	Jug	2.00
43	Vase	6.50
45	Bottle	2.00
54	Amphora	2.00
56	Bottle	2.00
60	Flask	1.50
68	Jar	5.00
70		2.00
82	Lekythos	1.50

PAID

Van links naar rechts; Alabastron met verenpatroon.
H. 11,4 cm. 4e-3e eeuw V. Chr.

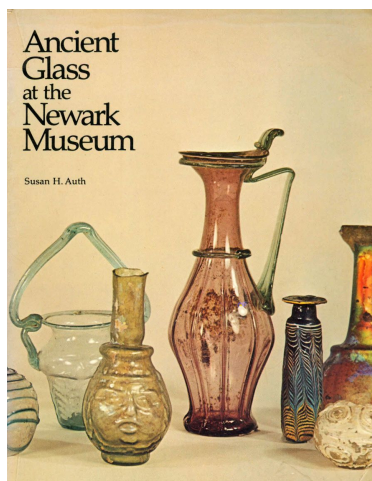
Schenkan, Oinochoe, H. 8,3 cm. 6e-5e eeuw V. Chr.

Late Amphoriskos, H. 13,8 cm. Afkomstig uit de Caruso collectie. 1e eeuw V. Chr. Een voorbeeld van zandkernglas juist vóór de uitvinding van de blaaspijp.

Alabastron-vormig oinochoe, schenkkannetje. H. 15,5 cm. 4e-3e eeuw V. Chr. Waarschijnlijk eerst gevormd als een alabastron en daarna voorzien van hengel en schenktuit. Links; Aankoopnota, maart 1923, van glas uit de Caruso collectie. De prijzen lijken om te smullen maar moeten wel gerelateerd worden aan het weekinkomen van een arbeider uit die dagen; ca. \$ 12,-

Links: Door slumping gevormde schaal, D. 14,7 cm. Groeven zijn met een graveerwiel aangebracht. Grieks/Hellenistisch. 2e tot vroeg 1e eeuw V. Chr. In Tel Anafa, Noord Galilea, is de locatie van een glasblazerij gevonden met fragmenten van 6000 van dit soort schalen. Rechts; Op een draaischijf gemaakte schaal, Hellenistisch, 2e-tot vroeg 1e eeuw V. Chr. Gevonden in Zuid Italië maar afkomstig van de oostelijke Middellandse zee kust of Egypte (Alexandrië).

Van de duizenden door Schaefer verworven artifacten bestaat meer dan de helft uit glazen voorwerpen. Waar die allemaal vandaan kwamen is slechts gedeeltelijk te achterhalen want Schaefer hield dat slecht bij. Bekend is zijn relatie met Azeez Khayat, een Libanees die als jonge man naar Amerika emigreerde en die later een groot stuk land kocht in de buurt van Haifa, dat toen nog onder Brits mandaat viel. Daar groef hij zoveel antieke voorwerpen op dat hij van de opbrengst er van kon leven. Een groot deel van die vondsten werd door Eugene Schaefer aangekocht.

In 1976 publiceerde The Newark Museum een catalogus van de Schaefer collectie, geschreven en samengesteld door Susan H. Auth. Tot nu toe is dit de enige bestaande beschrijving. Dit inmiddels veertig jaar oude boek van 235 pagina's is nog altijd een waardevol naslagwerk maar helaas overwegend in zwart/wit uitgevoerd. Kleurendruk was in die jaren nog een duur procedé.

Ik deel hier daarom graag de door mij gemaakte opnamen met de lezer.

Bij het samenstellen van dit artikel heb ik de indeling in hoofdstukken van Susan Auth gevolgd. Wie meer wil weten raadplege haar boek.

*Rechts; Reticella
schaal gemaakt van
spiraalvormige
glaskoorden in drie
kleuren. D. 9,5 cm.
H. 4,4 cm.
Vroeg 1e eeuw.
Mogelijk Rome of
Alexandria.*

*Met de klok mee; vijf
millefiori kommen uit de 1e
eeuw, respectievelijk;
D. 8,8 cm. H. 3 cm. Gevonden
nabij Homs, Syrië;
Kom met rood, groen en
geel. D. 9 cm. H. 3,8 cm.
Gevonden nabij Damascus;
Kom, D. 9,7 cm. H. 4,5 cm.
1e helft 2e eeuw;
Ondiepe schaal, 1e eeuw.
D. ca. 8 cm;
Schaal, H. 3,8 cm. D. 9 cm.
1e eeuw.
Gevonden bij Damascus.*

Susan Auth wijdt een speciaal hoofdstuk aan in een vorm geblazen of deels met behulp van een vorm geblazen voorwerpen en dat voorbeeld volg ik hierbij. Het eerste wat de bezoeker opvalt en dat dan ook in de vitrine van het cijfer 1 is voorzien is de helder lichtgroene Ennion cup, geblazen in een vierdelige vorm (drie verticale delen en een bodemplaat zoals U in het artikel van Hans van Rossum hebt kunnen lezen. (Glashistorisch tijdschrift 138, 3e kwartaal 2014) en voorzien van de tekst 'Ennion Epoesen'; Ennion maakte het.

ΕΙΣΕΛΘΩΝ
ΑΑΒΕ

ΤΗΝΝΕΙΚΗΝ

Ennion cup. 1e eeuw. H. 6,3 cm. D. 8,8 cm.

Links; Lichtgroene beker uit de 1e eeuw, geblazen in een drie-delige vorm. H. 6,5 cm. D. 8,4 cm. De tekst rond de gehele beker (onderbroken door zegekransen en palmtak) luidt 'Treed binnen en grijp de victorie'.

Rechts; Beker uit een drie-delige vorm (twee staande delen en een bodemplaat) met op halve hoogte een rondlopende tekst; Grijp de Victorie'. Midden tot laat 1e eeuw. H. 7 cm. D. 6 cm.

Onder; Beker, H. 9,7 cm. D. 7 resp. 4 cm. met ingegraveerde lijnen. 2e helft 1e – vroeg 2e eeuw.

ΑΑΒΕ ΤΗΝ ΝΕΙΚΗΝ

Twee Lotusknop bekers, symbool van zuiverheid. 1e eeuw. Geblazen in een vorm bestaande uit twee verticale delen en een bodemplaat.

Links; H. 20,7 cm. D. 9,4 tot 5 cm.

Rechts; H. 11,8 cm., D. 6,3 tot 3,8 cm.

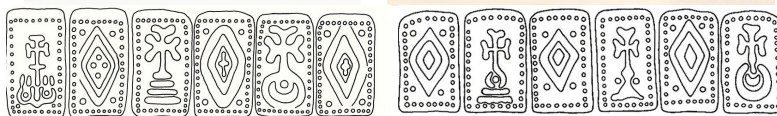
Vooraf de grote beker moet een indrukwekkend stuk tafelgerei zijn geweest tijdens de maaltijd.

Drie z.g. kopflesjes, 3e – 4e eeuw. Links; geblazen in een tweedelige vorm. H. 14,5 cm. De vormnaad is gemaskeerd met een bladmotief.

Midden; Zeldzaam sprenkelflesje met vier koppen, geïriseerd en verweerd waardoor de groteske maskers niet goed zichtbaar meer zijn. H. 9 cm. Laag in de hals is een venauwing aangebracht. Rechts; Dubbel kopflesje, ook wel als Janusflesje aangeduid, van donker purperkleurig glas. H. 8,1 cm.

Links boven; Pyxis (potje voor cosmetische doeleinden) met deksel. Diep blauw glas. H. 5,5 cm. D. 5,3 cm. Gemaakt naar een voorbeeld in zilver.

Syrië, 1e helft 1e eeuw.

Links; Zeshoekig in een vorm geblazen potje, uitgewerkt tot een glazen hengselmandje. 6e eeuw. Totale hoogte 16,8 cm.

Boven; twee vormgeblazen zeshoekige Pelgrimsflesjes voorzien van Christelijke symbolen zoals deze laat 6e – vroeg 7e eeuw voor Pelgims werden gemaakt voor het bewaren van heilige olie e.d. H. ca. 15 cm.

Links boven; Drie prachtig geïriseerde objecten, 1e eeuw; schenkkannetje met hengel en duimrust H. 12 cm.; Unguentarium, H. 10 cm; Flacon van diep blauw glas met Draadversiering. H. 9 cm. Rechts; Schenkan, versierd met glasdraad en met blauw/groen hengel. 4e eeuw. Afkomstig uit de Palestijnse gebieden. H. 24 cm.

Het werd door Schaefer verworven uit de Caruso collectie. Onder links; Fles met wijde buik, waardoor de fles ondanks de smalle standring stabiel is. Blauw/groen glas. 3e eeuw. Geïriseerd. H. 12,cm. Rechts; Schenkfles, versierd met een netwerk van lijnen en een tekst in twee lagen. Laat Romeins (4e eeuw). Aanwinst 1985, dus geen deel van de Schaefer collectie.

Met de klok mee; Kan met nauwe hals, groen en paarsachtig glas met geel/groenig hengsel. H. 11,3 cm. 1e eeuw. Voormalige Caruso collectie; Achtkantige schenkfles, deels met behulp van een vorm geblazen. 1e – 2e eeuw. Donker olijfgroene voorraadfles, 4e eeuw. H. 18 cm. Het model stamt uit Egypte maar wordt ook gevonden in Syrië en in het westen van het Romeinse rijk, met name Duitsland.

Platte, z.g. Pelgrimsfles, oorspronkelijk rond geblazen en daarna plat gedrukt. H. 22,3 cm. D. 17,5 cm. Pontilmerk. Laat Romeins-Byzantijns;

Rhyton (drinkhoorn) op voet, blauw/groen glas. H. 17,7 cm. 2e helft 1e – vroeg 2e eeuw. De tuit is gebroken: misschien doelbewust. Susan Auth refereert aan een Pompeiaans fresco met een scene waarop iemand uit zo'n rhyton wijn in zijn mond giet;

As-urn, H. 29,3 cm. Laat 1e – vroeg 2e eeuw. Westerlijk Romeinse rijk.

De urn is voorzien van een deksel, gemaakt van de bodem van een andere urn.

*Geheel boven; Twee Ribbenschalen, 1e eeuw. Links; H. 6 cm. D. 12,5 cm. Rechts; H. 4,3 cm. D. 13 cm.
Hierboven; Met glasdraden gedecoreerde pot, oorspronkelijk met deksel. Donker bruin glas. H. 10 cm. 4e eeuw,
Syrië/Palestina.*

Vormgeblazen kom met honingraatmotief. Verworven in 1998, dus geen onderdeel van de Schaefer collectie evenmin als de onderstaande objecten.

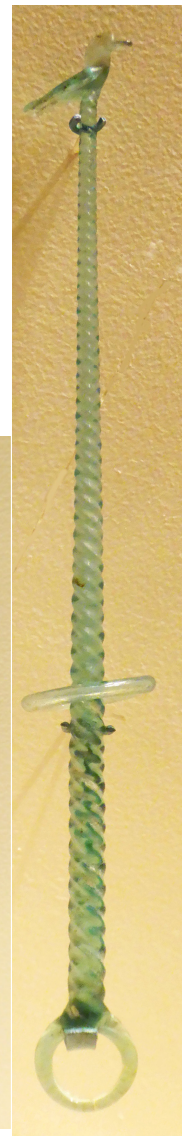
Amathystkleurige schaal, vormgeblazen, 1e eeuw V.Chr.- 1e eeuw A.D.

Vormgeblazen beker met wijnrank en klimopmotieven, 1e eeuw.

*Boven; Groot model (H. 15,5 cm) unguentarium.
5e eeuw. Geelachtig groen glas met blauwe draden.;
Balsamarium van blauw glas met blauw/groen hengel.
4e – 5e eeuw;
Viervoudig balsamarium, oorspronkelijk voorzien van een
hengsel. H. 13,3 cm. De oorspronkelijke spatula waarmee
het ogenzwart e.d. kon worden opgelepeld is nog aanwezig.
Midden; Inktpot van blauw en wit glas. H. 7cm.
1e eeuw. Afkomstig uit de Enrico Caruso collectie.
Spatula van blauw/groen glas met een vogelfiguur
(boodschapper van de goden) aan het uiteinde. H. 23,6 cm.
De glazen ring diende om het unguentarium af te kunnen
sluiten.
Onder; Balsamarium, geelachtig en blauw glas. 4e eeuw.
Aryballos met bronzen hengel H. 7,9 cm. 1e-2e eeuw.*

Fles, H. 18,2 cm. Bijna kleurloos glas met blauwe draden. De lange nek is typisch voor productie in de 6e-7e eeuw.

Drinkbeker met oren gemaakt van een dikke, gedraaide glasdraad. Model gerelateerd aan de 'skyphoi', dubbelorige metalen bekers, o.a. gevonden in Pompei. 1e eeuw.

Potje van geel/groen glas met zigzag draad versiering. H. 9,6 cm. Syrië of Palestina, 4e-5e eeuw.

Een 'Patera'; (schaal met handvat) D. 20 cm. H. ca. 7 cm. 4e-6e eeuw. Dergelijke schalen werden gebruikt om na de maaltijd de handen te wassen. Bij de schaal hoort een schenkan (H. 18,2 cm.) met hetzelfde motief gedecoreerd, maar waarschijnlijk niet van dezelfde glasblazer. De set kan ook bedoeld zijn geweest om plengoffers te brengen aan de goden. Zie ook de omslagfoto.

Sprenkelflesje met een vernauwing in de hals zodat de inhoud druppelsgewijs kon worden gedoseerd. H. 8,7 cm. 3e-4e eeuw. De aangebrachte versiering wordt wel aangeduid als visvinnen motief en werd verkregen door het nog hete glas van de zojuist gereedgekomen flacon uit te knijpen. Op eenzelfde wijze zijn de elegante voetjes aangebracht.

Lezers die het tot zover met mij hebben uitgehouden willen nu waarschijnlijk wel naar de uitgang en op weg naar de verlokkingen aan de overkant van de Hudson River, maar ik houdt U toch nog even vast want er staat niet voor niets 'Antiek én modern glas' boven dit artikel.

Het Newark museum bezit namelijk ook een fraaie collectie studio glas en daar wil ik U toch even mee naar toe nemen al was het alleen maar om het schokeffect daarvan in vorm en kleur te ondergaan.

Studioglas, of Vrij Glas werd ontwikkeld in Amerika in de jaren 1960. Gangmakers waren de glastechnicus Dominick Labino en Harvey K. Littleton, geboren in Corning, in 1922. Diens vader was vice president van de Corning Glass Works en dat bracht hem er bijna automatisch toe om van keramisch kunstenaar over te stappen naar dat van glaskunstenaar. In die jaren was er groot ongenoegen onder zijn vakgenoten om het feit dat zij volkomen afhankelijk waren van de faciliteiten die hen al of niet geboden werden door de bestaande glasfabrieken. Ook in ons 'eigen' Leerdam was dat zo. Labino en Littleton introduceerden een

kleine glasgestookte oven waarvoor het gemeng in voorbereikte vorm werd aangeleverd. In 1962 hielden zij een workshop voor glasblazers in Toledo, Ohio met het doel heet glas te introduceren bij kunstenaars als materiaal voor moderne kunst. Deelnemers waren o.a. de glaskunstenaars Dale Chihuly en Marvin Lipofsky die beide de Studio Glasbeweging een enorme impuls zouden geven. (Voor wie de verschenen nummers bewaard heeft; in DOF 122, 3e kwartaal 2010 hebben we aan Chihuly een artikel gewijd).

*Boven; Dominic Labino (1910-1987);
Vaas, 1963*

*Rechts; Marvin Lipofsky (1938)
Sculptuur, 1965*

*Dale Chihuly (1941); 'Permanent Blue Macchia with Cadmium
Orange Lip Wrap' (1986).*

In 1965 waren twee deelnemers van zo'n workshop Sybren Valkema, ooit leraar aan de Leerdamse Glasschool en verbonden aan de Rietveldacademie en Willem Heesen. Valkema introduceerde dit type oven in Nederland en werd daardoor de vader van de ontwikkeling van het Studioglas. Het bood Willem Heesen de mogelijkheid de Leerdamse fabriek te verlaten om zich als vrije glaskunstenaar te vestigen in het vroegere stoomgemaal 'De Oude Horn' in Ackoy.

In Nederland staan een aantal van deze glasoventjes, allen geleverd en geïnstalleerd door Durk Valkema, zoon van Sybren, directeur van de Stichting 'Vrij Glas' aan de Hemkade in Zaandam, waar alleen al zes van deze ovens in bedrijf zijn en waar lessen kunnen worden gevolgd.

Studio glas, of Vrij glas, is een wereldwijde stroming geworden met waarschijnlijk het zwaartepunt in de Noord-Amerikaanse stad Seattle, waar vele tientallen studioglas ovens staan en waar onder andere de beroemde kunstenaar Dale Chihuly werkt in zijn aan het Lake Union gelegen studio 'The Boathouse'.

In wezen is er niet zoveel verschil tussen de Romeinse glasblazers met hun kleine oventjes en de moderne beoefenaars van Studio- of Vrij Glas. Echter; de laatsten hebben de duizenden jaren bestaande traditie om van glas al of niet luxe gebruiksvoorwerpen te maken omgebogen naar het creëren van kunstobjecten.

Rechts; Paul Stankard (1943); Twee aan de glasvlam gemaakte presse papiers, 1984. Stankard is een van de bekwaamste kunstenaars op dit gebied. De glazen bloemen lijken zó uit de natuur geplukt.

Onder; Toots Zynsky (1951); Tierra de Fuego, 1989. Zynsky ontwikkelde zelf een apparaat om glasdraden te maken en smelt die samen alsof ze met een verfkwast zijn aangebracht.

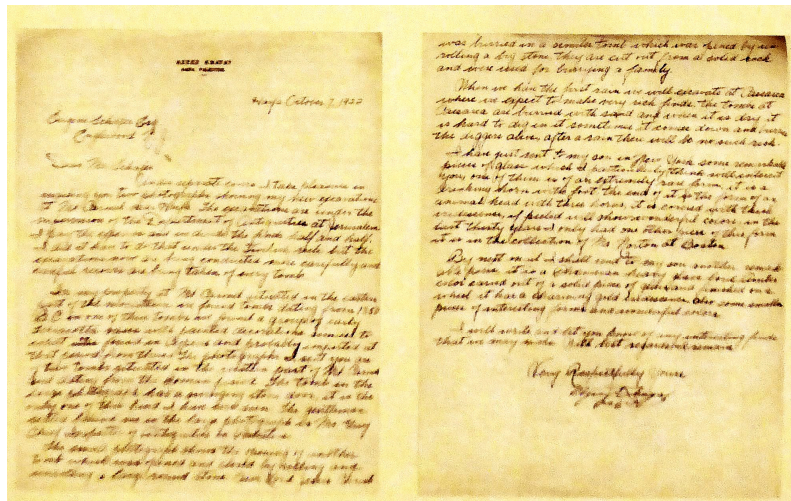
GLASS IN THE NEWARK MUSEUM SUMMARY

Visitors to New York City will rarely plan a visit to the nearby city of Newark, even if they landed at the comfortable, well-equipped Newark International Airport. In that case they will miss the opportunity to see the beautiful collection of Asian arts including the most distinctive collection of Tibetan Art in the Western Hemisphere. Even the Dalai Lama thought it worthwhile to give it the attention of three long visits.

The museum is housed in an assembly of buildings that, seen from the outside, have little to do architecturally with each other, however, the interior is an harmoniously unit. One of the buildings is the former residence of the Ballantine brewers family that is completely furnished in its original Victorian style.

Above; Jug with mold-blown body.
H. 11,8 cm. Mediterranean coast, 3rd-4th century A.D.

Left; Letter from Azeez Khayat to Eugene Schaefer, Haifa, October 7, 1922;

'I take pleasure in mailing you two photographs showing my excavations at Mt. Carmel near Haifa. The excavations are under the supervision of the Department of Antiquities at Jerusalem. I pay the expenses and we divide the finds half and half'

In 1950, through the generosity of his widow, the entire collection of ancient glass, collected by the industrialist Eugene Schaefer (1874-1950) was donated to the Newark Museum. Born in Germany, he came to New Jersey in 1895 where he established a chemical factory. He had a passion for ancient art and, in 1920, bought the entire collection of antique glass, bronzes and ceramics from his countryman Hermann Balz and, in 1922, 58 glass objects from the collection of the late singer Enrico Caruso. At the time of his demise, his collection consisted of several thousand items, half of which were glass objects, acquired from several dealers and from auctions. The greatest number of purchases he made was from Azeez Khayat, a native of Libanon who had bought property near Haifa in what was first Turkish territory and then belonged to the British mandate Palestine.

Above; Mold-blown cup, yellow/green glass with eight cut ovals. 1-3rd century A.D.
Left: Cylindrical Bottle with stopper. H. 20,5 cm. Found at Olbia, 1915; 1e-3rd century A.D.
Cylindrical Bottle, iridescences . H.28,1 cm. Late 1st-2nd century A.D.
Square Bottle, H. 15 cm. 1st-2nd century A.D. Found in Cologne.

In the course of the years the collection has been enlarged by gifts and purchases, some of those made by the Members' Fund.

In striking contrast with the ancient glass collection, the museum shows a number of colourful glass objects from the 'Studio Glass' of 'Free Glass' movement that developed in America during the 1960's when Dominick Labino and Harley Littleton invented a small glass furnace that could be fired with natural glass. It enabled followers of plastic art to create glass objects without being dependent on the facilities (and goodwill) of glass factories. In a sense, these artists do the same as their Roman predecessors with their small furnaces. However, where those craftsmen always had the practical usefulness of their work in mind, the Studio Glass artists can concentrate solely on the creation of artworks.

JAMESTOWN, VIRGINIA

Over een glasoven zonder glas maar vol verhalen.

Johan Soetens

In mei van het jaar 1606 verleende Koning James I een octrooi aan een aantal Engelse zakenlieden voor het oprichten van de 'Virginia Company of London' die tot doel had om in Amerika een kolonie te stichten. Daar zouden goederen moeten worden geproduceerd die in eigen land moeilijk verkrijgbaar waren.

Hout was bijvoorbeeld schaars in Engeland en King James's voorganger, Queen Elisabeth, had daarom het stoken van

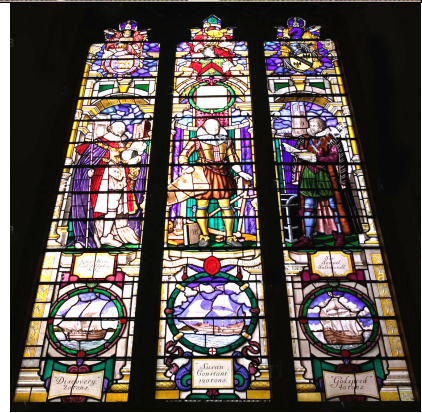
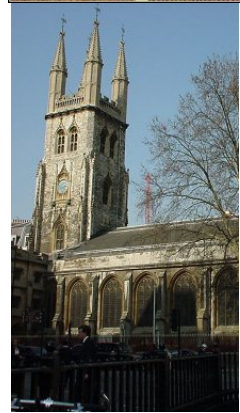
glasovens met hout aan banden gelegd teneinde voorrang te geven aan de opbouw van de vloot. Glas moest worden geïmporteerd tegen hoge kosten. De productie van 'clapboard', planken waarmee de buitenmuren van huizen werden bekleed, was eveneens beperkt. De geldschietters van de Virginia Company hoopten dan ook flinke winsten te kunnen maken met de import van hout, pek en teer en... vooral glas. Men verwachtte dat de aanwezigheid van zand, zeewier en een overvloed aan bossen een succesvolle glasproductie mogelijk zouden maken.

Reeds een jaar later, op 14 mei 1607, arriveerde een hondertal settlers aan de oever van een rivier die 'James River' genoemd werd in wat tegenwoordig de staat Virginia is. Al eerder was een poging gedaan om een kolonie in Amerika te stichten. In 1585 financierde en leidde Sir Walter Raleigh, kort daarvoor door Elisabeth I in de adelstand verheven, een expeditie naar het eiland Roanoke, zuidelijk van de nieuwe vestiging voor de kust gelegen van wat nu Noord Carolina is, maar toen nog Virginia genoemd werd. Deze vestiging staat bekend als de 'lost colony' want een nieuwe expeditie in 1590 trof er geen enkele bewoner meer aan. Er was dus nogal wat moed voor nodig om aan een nieuw avontuur te beginnen.

De groep stond onder leiding van Captain John Smith, een kleurrijke figuur die als twintigjarige in Hongarije tegen de Turken had gevochten, als slaaf verkocht was in Istanbul, dank zij de liefde van de vrouw des huizes ontsnappen kon en via Transylvania, Rusland en Noord Afrika in Engeland

terugkeerde. Dank zij de brieven en verslagen van deze merkwaardige man weten we hoe het de kolonie is vergaan.

*Boven: Afbeelding van het driehoekige fort aan de James River dat graag gezien wordt als 'Het begin van Amerika'.
Onder; Gedenkruimte in de 11e eeuwse Londense Holy Sepulchre kerk met in het midden Johan Smith, geflankeerd door zijn geldschietters en de drie schepen waarmee de eerste settlers de overtocht maakte: de Discovery, de Susan Constant en de Godspeed.*

John Smith was ook de man die Henri Hudson het idee gaf van een noordelijke passage van Amerika naar Azië waarbij hij zich gebaseerd moet hebben op Chinese reisverlagen uit de 15 eeuw, een klimatologisch betrekkelijke warme periode. Van de twee pogingen die Hudson ondernam leidde de eerste tot het stichten van Nieuw Amsterdam, het latere New York. De tweede poging voerde tot zijn dood: door zijn halfbevoren muitende bemanning tesamen met zoontje achtergelaten in het hoge Noorden, in de baai die nu zijn naam draagt.

De aankomst van Poolse glasblazers met de 'Mary and Margaret' naar men aanneemt begin oktober 1608.

Uitgave 1979 t.g.v. 200 jaar

Onafhankelijkheidsverklaring USA

De settlers bouwden een driehoekig fort, met daarbinnen enkele hutten en een kerkje. In 1608 arriveerden meer pioniers, waaronder Hollandse houtbewerkers en Poolse glasblazers. Op 1 ½ kilometer van het fort werd een glashut gebouwd met een oven van grote rivierkeien, samengevoegd met rivierklei, alsmede een fritoven en een koeloven. Groot kan de productie niet geweest zijn want de kleine groep werkers moet zoveel tijd kwijt geweest zijn aan het verzamelen van hout, het winnen van potas uit zeewier en het zoeken naar geschikt zand dat er waarschijnlijk slechts enkele dagen per maand kon worden gewerkt. Hoe dan ook, in oktober van dat jaar was men in staat om met een retourschip monsters naar Engeland te zenden van *'Pitch, Tarre, Glass, with what Clapboard and Waynscot (lambizing) that could be provided'*. Wat dat voor glas is geweest is onbekend maar daarmee is Jamestown in de ogen van veel Amerikanen **'Het Begin van Amerika'** en de glashut **'De eerste Industrie van het land'**.

Het was ook bijna het einde er van geweest.

Gedurende de winter van 1609 op 1610 heerste er grote hongersnood in de vestiging. Waarschijnlijk had men te weinig aandacht besteed aan het opbouwen van een voedselvoorraad en de Indianen toonden zich plotseling vijandig. Van de 500 oorspronkelijke pioniers waren er in mei 1610 nog geen 100 over en van glasblazen zal niet veel terecht gekomen zijn, zelfs als de Poolse werkers de winter overleefd zouden hebben.

Van die glasblazerij bestaat geen afbeelding uit die tijd. Met uitzondering van de hierboven afgebeelde Poolse postzegels is er op de vele geromantiseerde voorstellingen die in de loop de tijd aan de Jamestown kolonie zijn gewijd ook nooit aandacht aan geschonken. Met die trots op 's lands 'eerste industrie' valt het dus nogal mee. Pas na het ontdekken van de ovenresten in 1931 kwam een reconstructie tekening beschikbaar en zelfs daarop moest nog bijna twintig jaar gewacht worden.

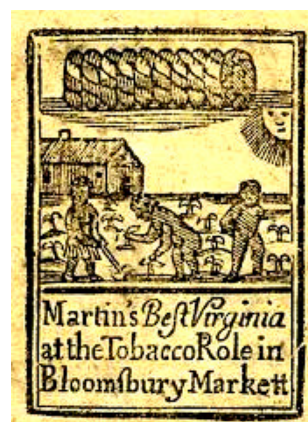

Herinneringszegels uit 1907: 300 jaar na de stichting van Jamestown.

In 1610 bracht een kleine vloot van twee schepen 150 nieuwe kolonisten. Een derde schip, de 'Sea Venture', verging bij Bermuda en het kostte de overlevenden tien maanden om een vaartuig te bouwen waarmee ze alsnog de kolonie in Jamestown konden bereiken. Onder hen was een jongeman, John Rolfe, die iets in zijn bagage had dat van veel groter belang zou worden voor de kolonie dan de glasblazerij, nl. een zakje

met zaad van de tabaksplant. Tabak was praktisch een Spaans monopolie vanuit de kolonies in Zuid Amerika maar Rolfe slaagde er in 1611 in de eerste tabaksplanten te laten groeien in Noord Amerika en legde daarmee de basis voor het uiteindelijke succes van de Britse kolonie. Het betekende echter tevens het begin van de slavernij in Noord Amerika. De eerste 20 slaven werden vanuit Afrika en de Spaanse Caribische gebieden aangevoerd. Vanaf 1612 zou de 'Orinoco' tabak, vermoedelijk zo genoemd als eerbetoon aan Sir Walter Raleighs expeditie, zeer populair worden in Engeland vanwege het hoge nicotinegehalte.

John Rolfe en Pocahontas

Wie van onze lezers zo'n vijftien jaar geleden nog jonge dochters thuis had zal zich de Walt Disneyfilms 'Pocahontas' uit 1995 en 1998 nog wel herinneren (in november 2016 nog uitgezonden op BRT I). Zonder de vestiging van de eerste glasblazerij in Amerika zouden die films nooit gemaakt zijn. Het betreft het geromantiseerde verhaal van de liefde tussen John Rolfe en de dochter van het opperhoofd der Powhatan Indianen. In 1610 was ze getrouwd met een krijger uit haar stam maar twee jaar later kwam ze terecht in Jamestown, mogelijk als gegijzelde, teneinde gevangen genomen kolonisten vrij te krijgen. Dat laatste is nooit gelukt. Wel zorgde haar huwelijk

met John Rolfe in 1614 er voor dat er jarenlang een vredig klimaat heerste tussen de kolonisten en de Powhatan.

In 1616 vertrok het stel naar Engeland waar de 'Indiaanse Prinses' aan Koning James I werd voorgesteld en waar ze werden behandeld als edelen. Pocahontas zou haar land nooit meer terug zien. Ze stierf in Londen.

Er is een afbeelding van haar bekend, gebaseerd op een verdwenen schilderij, dat haar toont in officiële hofdracht. Van John Rolfe is geen eigentijds portret bekend.

Het idee om in Jamestown op grote schaal glas te maken werd echter niet losgelaten. In 1621 arriveerden enkele gecontracteerde Italiaanse glasblazers die de oven repareerden en waarschijnlijk glazen kralen maakten als ruilmiddel voor de Indianen. Slecht weer, ziekte, een opstand en moordpartijen door de Indianen alsmede de slechte kwaliteit van het zand waardoor men dat zelfs uit Engeland trachtte aan te voeren, maakten dat vanaf 1624 de pogingen om glas te maken werden gestaakt.

Ik schreef het al in de aanhef: dit is een glasovenverhaal zonder glas.

Gaandeweg trokken de mensen weg uit Jamestown om zich te vestigen in het iets noordelijker gelegen Williamsburg genoemd naar Prins Willem III inmiddels Koning Willem I van Engeland.

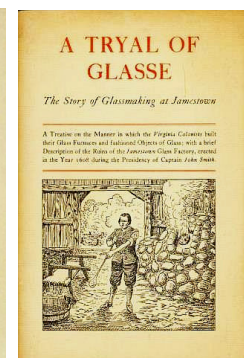
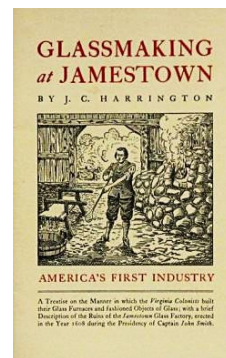
In 1931 werd de plek waar ooit de glasoven had gestaan bij toeval ontdekt door de landeigenaar, Jesse Dimmick.

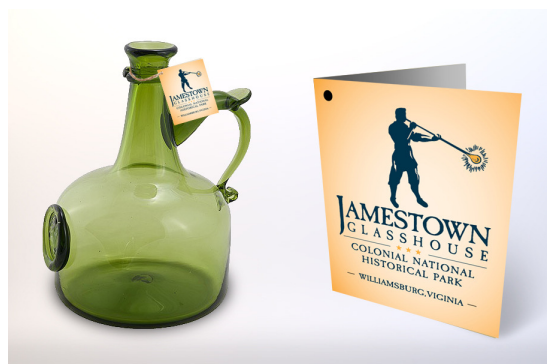
Hij vond wat glasfragmenten en delen van een smeltpot en in 1936 aanvaarde 'de vader van de Amerikaanse archeologie' de archeoloog en architect Jean Carl Harrington (1901-1998) de opdracht om ter plekke opgravingen te gaan doen. Mede door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog duurde het tot 1950 voordat het tot een publicatie daarover kwam.

In 1952 (Glassmaking at Jamestown) en 1972 (A Tryal of Glasse) verschenen die in boekvorm. Daarin zijn schetsen te vinden die op basis van de gevonden

resten zijn gemaakt. Duidelijkheid over de glasfabricage zelf heeft dat echter niet gebracht: behalve de resten van de glasoven, enkele smeltpotten (waaronder een kleine, met blauw glas) en een klein aantal dondergoene scherven is niets gevonden. Vanuit deze plaats echter zou de kunst van het glasmaken zich verspreiden over geheel New England and Pennsylvania. Ook wordt de kolonie van Jamestown beschouwd als het beginpunt van de verspreiding van het Engels als wereldtaal. Redenen genoeg voor de Amerikanen om trots op dit erfgoed te zijn. Vandaar dat in de jaren 1970 een kopie van de oorspronkelijke oven werd gebouwd, die weliswaar op gas wordt gestookt en niet meer op hout, maar waar de werkers in historische kledij aan de blaaspijp gebruiksglas maken van het type dat hun voorvaders waarschijnlijk gebruikt hebben.

En zo eindigt dit verhaal dan toch nog met glas.

Boven; Reconstructie tekeningen op basis van Harringtons bevindingen met beelden van de huidige oven en enkele ter plekke mondgeblazen producten in koloniale stijl.

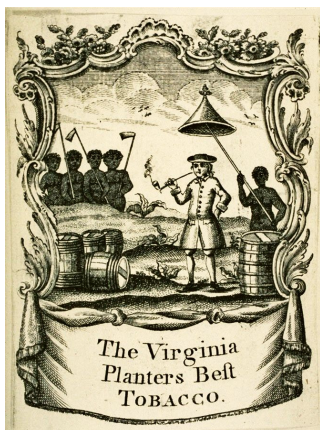
JAMESTOWN

The first permanent English settlement in North America

Visitors going to the charming village of Willoughby in the East of Lincolnshire, only a couple of miles from the sea, will most likely make their way to the 14th century Church of St. Helen's. There they can find several stained glass windows commemorating the birth, baptism and the life of Captain John Smith (1580-1631), founder of Jamestown, the first English settlement in America.

The expedition lead by him was an initiative of the *Virginia Company*, a group of English businessmen whose aim it was to import products from the new settlement that were scarce or expensive in England, such as wood for building. They especially expected to make a healthy profit by producing glass products there, since the materials for it, such as sand and wood, seemed to be available in abundance at the place.

John Smith sailed to America in three ships of respectively 20, 40 and 120 tons in the company of approximately 100 settlers and arrived on the banks of what would become known as the James River in May 1607. There a triangular fort was built, enclosing a church and several dwellings. Although pictures show him as a middle-aged man, Smith was only in his twenties. Thrust unexpectedly into a position of leadership in the new Virginia Colony, and thereby responsible for the procurement of

desperately needed food and supplies, Smith undertook a series of now-legendary expeditions into the uncharted American interior. One of his maps is shown on page 17.

In the course of 1608, more colonists joined the pioneers, among which were several Polish glassblowers. A glass furnace, a frit furnace and an annealing furnace were constructed, built from large stones from the river and set in river clay. However, although records show that later that year samples of glassware were sent back to England, there is nothing known about shape or purpose of the objects. Judging from the amount of time needed to gather the materials and prepare the frit the actual working hours must have been limited. The winter of 1609-1610 was exceptionally cruel. There was not enough food and the Indians proved to be hostile. By

March 1610, 400 of the estimated 500 settlers had perished, among them probably the Polish glassblowers. What by some historians is proudly considered as '*The Beginning of America*' and '*The First True Industry in America*' nearly came to an end then and there.

In 1610, after being shipwrecked near Bermuda, a young man of 25 arrived in Jamestown: John Rolfe, from Heacham in Norfolk. He was in the possession of something that would radically change the future of the colony: the seeds of the tobacco plant, *Nicotiana Tabacum*. Until then, Spain had dominated the trade in tobacco through their colonies in South America but, in 1611, Rolfe succeeded in producing the first tobacco in North America. The relatively rich soil of the James River produced a mild but dark leaf that soon became the European standard. However, the labour-intensive cultivation of tobacco was also the cause of the introduction of slavery.

In 1614, John Rolfe married Pocahontas, the daughter of the local Indian chief, Powhatan. Two years later the couple left for England where they were treated as nobility. Pocahontas fell ill and died in England and Rolfe returned to the colony. Two romanticised Walt Disney cartoon pictures resp. from 1995 and 1998 keep the memory of their love story alive. Every year hundreds of Americans make a pilgrimage to Willoughby where her image, based on the only picture known of her, is incorporated in the John Smith window.

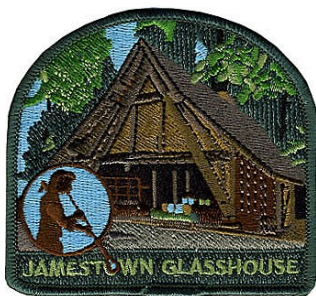
This does not mean that the plans for making glass on a large scale were entirely forgotten. In 1621, a number of Italian glassblowers arrived, probably with the aim of making glass beads for trading with the Indians. They started the repair of the furnace but bad weather, illness and massacres by the Indians delayed the work. There were also such great problems with the local sand that there were efforts to import it from England. Finally, from 1624 onward, all glassblowing activities were discontinued. Alas for America's first industry!

The remains of the glasshouse, as discovered at 'Glasshouse point', Jamestown.

from America that the world learned how to mechanise glass production. There is a direct line from Philip Arbogast's Ashley machine in 1889 to Michael Joseph Owens' fully automatic bottle machine in 1907, leading to the end of child labour in the glass industry, and to Henry W. Ingles and Karl Peiler's inventions. Their 'I.S.' (Individual Section) machine from 1924 revolutionized bottle making worldwide. Today, not a bottle is made without the use of this technology.

In 1970, a glasshouse was built in Jamestown as part of the Colonial National Historical Park. The furnace is more or less a copy of that of 1608 but much larger and it uses natural gas for fuel. Local artists blow glass there daily, dressed in historical outfit and the glass objects they make can be purchased at the gift shop on site.

Left; Patch from the souvenir shop showing the actual glasshouse; Drawing after Harrington, 1952; Memorial postage stamp, 2007.

Nevertheless, the founding of Jamestown remains of great historical importance to Americans.

In 1907, following the trend of the many world's fairs and expositions that was popular in the early 1920's, a large exposition was planned commemorating the 300th anniversary of the founding of Jamestown. The original location was not suitable as it was isolated and long abandoned so the event took place at Sewell's Point in Norfolk, Virginia.

The exposition was not a great success but triggered the publication of a number of postcards and postage stamps, most of those showing romanticised scenes from the early settler's days but nothing of the glass blowing activities. Would 'America's first industry' be entirely forgotten?

In 1931, purely by accident, the land owner Jesse Demmick discovered the remains of the original Jamestown glasshouse and five years later the National Park Service employed the archaeologist and architect Jean Carl Harrington (1901-1998) to excavate the site. Between 1936 and 1941 he and his wife, Virginia Sutton, worked here but, due to the war it was not till the 1950's that their findings were published (1952; 'Glassmaking at Jamestown' and 1972; 'A Tryal of Glasse'). However, in spite of the expectations, hardly any glass was recovered. Some shards and some fragments of melting pots were found but no glass beads. Although it seems a bit far fetched to call this the dawn of America's industry, it is undeniable that the art of glassmaking was pursued successfully in Pennsylvania and New England. It is

FANCY AMERICAN DECANTERS

FANCY AMERICAN DECANTERS

JOHN PASTOR American Glass Gallery

From left to right: Blown decanter, or 'Back Bar Bottle' with 'Gin' faintly etched below the shoulder. Polished pontil scar. H. 13 cm. England or America, 1840-1860; Gilt decorated decanter, translucent cobalt ('Bristol Blue'), polished pontil scar, H. 23 cm. Probably Bristol, England 1790-1820; 'Chicken Cock' Bourbon Whiskey Bottle, cylindrical with pinched sides, H. 18 cm. America 1880-1900; Blown Molded Bar Decanter, canary yellow, polished pontil scar, H. 29 cm. America, possibly Boston and Sandwich Glass Works, 1850-1880; Blown Brandy Decanter with 'Brandy' engraved at the shoulder. H. 23 cm. England or possibly Ireland, 1810-1840; Blown and cut, tall Fancy Decanter, deep plum amethyst with ten cut and polished body panels. Polished pontil scar. H. 28 ½ cm. England or America, 1840-1870.

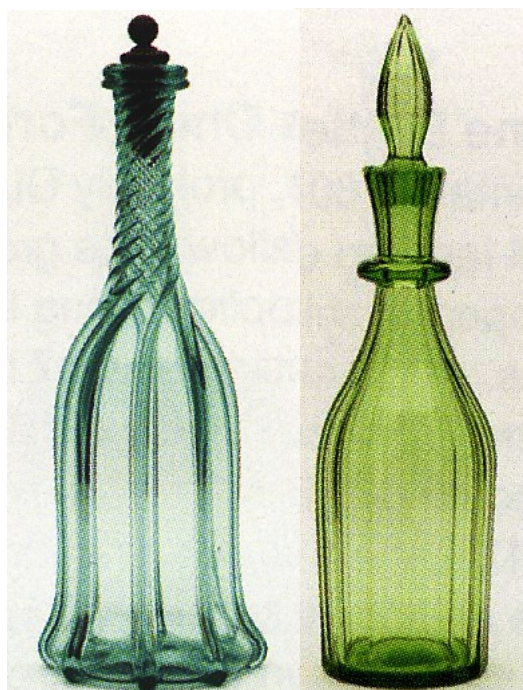
The original use for decanters was to contain, in a more decorative fashion, wine or other spirits that had been poured from a storage vessel. In some cases, as with the colourless decanters in particular and those intended to serve wine, they also provided a means to ensure that what was being served at the table was indeed free of sediment. Although used in America, many decanters were made in England.

In one of our auctions we had the opportunity to offer a stunning and beautiful collection of more than thirty early decanters, providing collectors with a rare treat to see such a number of them together at one time.

Apart from their great visual appeal, many of these decanters are quite early and encompass great workmanship in their fancy designs and method of construction.

It is easy to see why they are coveted as much today as they were by their original owners.

Above: Three Pattern Molded Decanters, resp. golden apricot amber, emerald green and amethyst. Cylindrical with 16 vertical ribs .H. 29 cm. Polished pontil scars. England, 1850-1880.

Right: Pillar Molded Fancy Bar Decanter, clear apple green, with eight heavy vertical pillar molded ribs, twisting tightly to the right through the neck area. H. 29 cm. England, 1860-1880;

Early Victorian Decanter, bright yellow apple green with 13 flat polished body panels. H. 29 cm. England 1840-1860.

Below: From left to right: Blown and cut decanter, bell form wit 13 cut and polished panels, polished pontil scar. England or America 1840-1860; Blown molded ovoid Bar Decanter, 'Current Wine' in Old English style lettering painted on the shoulder. England 1850-1880; Back Bar Bottle, octagonal form, America, Pittsburgh Pennsylvania 1850-1870; Blown decanter, tapered cylinder form. America or England 1840-1860.

HEIMWEE NAAR DE 50er JAREN?

Enige tijd geleden verwierf het Schiedamse Jenevermuseum een aantal glasnegatieven waarop producten te zien zijn van inmiddels verdwenen bedrijven. De flesmodellen zijn niet bijzonder en de beelden zijn in simpel zwart/wit maar we willen de liefhebbers van oude gedistilleerd etiketten deze afbeeldingen toch niet onthouden. De meeste flessen hebben nog een kurkmond, een enkele is uitgevoerd met een vroege pilferproofsluiting die in het begin van de jaren 1950 in Nederland werd geïntroduceerd. Een van de eerste gebruikers was Wilmerink & Muller in

Amsterdam, importeur en bottelaar van onder andere Hennessy cognac maar verreweg de grootste gebruiker was in die tijd Houweling's advocaatfabriek, toen nog gevestigd aan de Amsterdamse Passeerdersgracht met een belangrijke export naar Engeland. Op grond van deze gegevens nemen we aan dat de glasnegatieven uit dezelfde periode stammen.

Ook de foto's van de in begin 1950 nog populaire tokayerflessen en de in de horeca gebruikte 'kalkoentjes' duiden daar op.

Op ons verzoek schreef Wim Snickers een commentaar bij enkele afbeeldingen.

Van Dulken Weiland & Co. Volgens het etiket werd het bedrijf in 1790 in Rotterdam gevestigd. Het hoofdmerk was *De Arend*. (Er waren meer bedrijven die deze naam voerden). Op het eind van de 19^e eeuw was er in die stad ook een distilleerderij *J.T. Wilkens*, maar dat werd eveneens een merk van vDW&Co toen Wilkens daar directeur werd.

Een opmerkelijke bedrijfsnaam die ook werd gevoerd was *Vanderdecken*. Van der Decken was de 'Vliegende Hollander', de 17^e eeuwse kapitein, die volgens het verhaal, ten allen tijden op zijn schip op de oceanen moest blijven varen. Overigens werd deze geschiedenis pas in 1821 in een Schots tijdschrift voor het eerst verteld. Maar sindsdien hebben veel kunstenaars zich laten inspireren door het verhaal van de Vliegende Hollander. Het bedrijf is begin jaren dertig van de vorige eeuw naar Schiedam verplaatst op de Nieuwe Haven 9, hoek Willemskade 1.

Cohn. Deze grote wijnhandel werd na 1905 in Rotterdam opgericht. In dat jaar kwam Marco Cohn, geboren in Borzesti (Roemenië) naar Nederland. Men voerde het bekende Kinawijn-merk **20/21**, één van de grote merken van deze vroeger populaire drank in Nederland. Wat de achtergrond is van deze wat mysterieuze naam is onbekend. Overigens had men ook een jenevermerk: *De Tijd* (beeldmerk: klok). Al vóór de Tweede Wereldoorlog had men op diverse lokaties in Rotterdam en Schiedam opslagplaatsen voor wijn. Doordat het bedrijf een Joodse eigenaar had werd het in de oorlog

zwaar getroffen. Zij kreeg 'Toezichhouders' en deze zijn op het eind van de oorlog met grote sommen gelds gevlucht. Na de oorlog vestigde men zich op de Willemskade, naast de distilleerderij

vDW&Co. In hoeverre er een relatie was tussen beide bedrijven is niet geheel duidelijk, maar in een prijscourant van Cohn uit 1971 werd naast het eigen merk, ook de oude jenevermerken van vDW&Co: **Vanderdecken** en **J.T. Willkens** genoemd, die in dat jaar zelfs opnieuw gedeponeerd waren. In de jaren vijftig werd een 'bloedwijn' (*Atlas*) uitgebracht onder de bedrijfsnaam '**Emcovinos**'. Onder die naam vormde zich omstreeks 1975 een kleine groep op de Willemskade 1. Hierin waren, naast de export van vDW&Co, enkele wijnhandelaren opgenomen. Maar ook Distilleerderij C. Meijer & Co (merk: *Palmboom*). Deze was tevens op de Nieuwe Haven gevestigd. En ook het bedrijf van **A.C.A. Nolet/Beukers**, een bedrijvencombinatie van twee telgen uit bekende Schiedamse families, die met elkaar verwant waren. Anthonius Cornelius Aloysius Nolet was een van de elf kinderen van J.A.J. Nolet, die samen met een broer een eigen distilleerderij begon. In 1873 trouwde A.C.A. Nolet met Maria van der Ven, uit een familie van wijnhandelaar/distillateurs. Hij ging in 1882 zelfstandig verder en vestigde na wat omzwervingen op de Lange Nieuwstraat zijn bedrijf. Hij werkte regelmatig samen met Johannes

Theodorus Beukers, die met een tante van Nolet was getrouwd. Beukers is ook een bekende naam in de branders/distillateurs wereld en bestond al in 1878. Het bedrijf J.T. Beukers was van 1895 tot 1910 op de Lange Haven 74 gevestigd. Toen nam P. Melchers het pand over en in 1996 kwam hier het Jenevermuseum. J.T. Beukers trok in bij A.C.A. Nolet. In 13 maart 1913 ging J.T. Beukers helemaal over naar A.C.A. Nolet. Als deze op 4 september 1916 sterft gaat in eerste instantie het bedrijf over naar mej. C.M.A.L. Nolet. Maar in 1919 wordt als eigenaar genoemd H.P.A.M. van der Ven. En tot de sluiting van het bedrijf bleef een Van der Ven directeur. Nadat het pand, met de complete inventaris een tijd buiten gebruik had gestaan werd een deel daarvan in 1975 naar het museum 'De Dubbele Palmboom' in Delfshaven overgebracht. Ook in dit stadsdeel van Rotterdam waren vroeger veel distilleerderijen en men kreeg de gelegenheid er iets van te laten zien. Schiedam verkeerde toen nog in een ontkenningsfase van alles wat met jenever te maken had. Jaren lang heeft op de begane grond van dit museum een ketel en attributen van de distilleerderij gestaan. Maar ook hier verflauwde de interesse en het museum is al lang geleden gesloten. In

november 2009 kwam de Beukers collectie weer naar Schiedam, waar het nu is opgeslagen in het depot van het Jenevermuseum. Opmerkelijk dat het bedrijf voor de buitenwereld en in de export twee verschillende lijnen volgde. De oude A.C.A. Nolet merken: **A.C.A.N.** en **Monogram**. De Beukers merken: **I.T.B.** en '**Cock**' (*Haan*, ook als beeldmerk). Daarbij hanteerde zij ook als oprichtingsdatum 1740. Maar dit is een datum van een van de vele voorgangers van J.T. Beukers bedrijf.

Hoe ging het met Emcovinos? Deze kwam bij de Coebergh groep terecht. Deze was van Heineken en werd de leverancier van het gedistilleerd in de Heineken cafés. In 1980 werd in Zoetermeer een compleet nieuwe distilleerderij opgezet. Maar toen volgens een E.E.G. verordening een horeca onderneming voor maximaal vijf jaar aan een beperkt drankenpakket van slechts enkele merken was gebonden verloor na 1983 Heineken de interesse in de distilleerderij. Zij vormde een joint-venture met Bols. (die zij eerst vergeeft had trachten over te nemen).

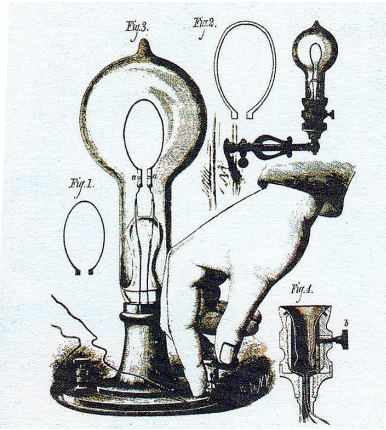
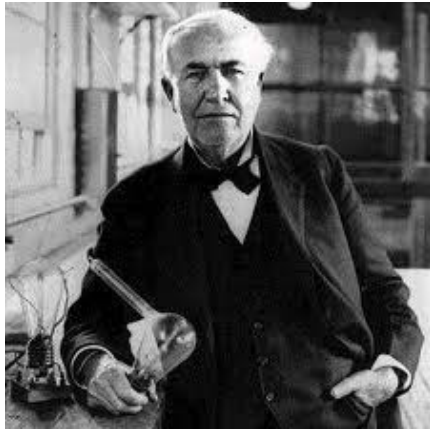
Tenslotte werd Bols volledig eigenaar

GLAS UIT EINDHOVEN

OPGANG EN NEERGANG VAN DE GLAZEN GLOEILAMP

Johan Soetens

Dat moet een spectaculaire gebeurtenis zijn geweest, die oktoberdag in 1879 toen Thomas Alva Edison in de Verenigde Staten de eerste werkende gloeilamp demonstreerde door er zijn hele huis in New York mee vol te hangen. Sindsdien geldt hij als de uitvinder er van al zou de titel 'volmaker er van' wellicht correcter zijn. Zoals bij veel uitvindingen claimden verschillende pioniers de eerste te zijn geweest met het idee om een onder stroom gezette gloeidraad als lichtbron aan te

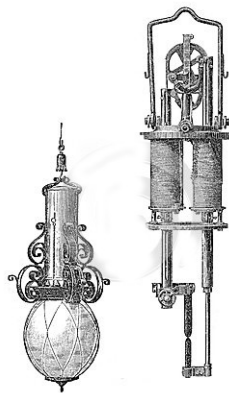
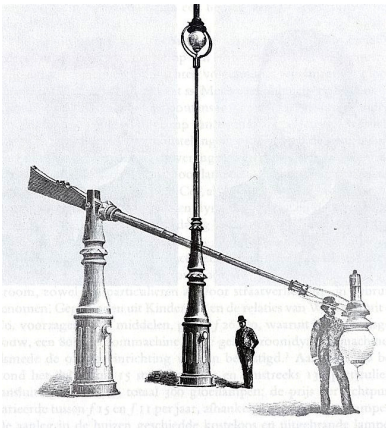
wenden, zoals de van oorsprong Duitse Amerikaan Heinrich Göbel die al in 1854 een soort van gloeilamp ontwierp maar moeite had met het vacuüm maken van de eau de cologne fles die hij daarvoor gebruikte. Pas in 1865 zou Herman Sprengel (1834-1906) een efficiënte [hoogvacuümpomp](#) uitvinden, de *Sprengelpomp*. Het was een verbeterde versie van de eerste kwikvacuümpomp van de Duitse glasblazer Heinrich Geissler. Deze liet kwikdruppels in een capillaire buis vallen, waarbij iedere vallende druppel kwik een beetje lucht meezoog uit de te evacueren ruimte. Zijn pomp zou op grote schaal worden toegepast bij de fabricage van gloeilampen en gasontladingsbuizen.

In Engeland demonstreerde de scheikundige Joseph Swan in februari 1879, een half jaar vóór Edison, een lamp met een gloeidraad van koolstof waarop hij het Britse patent kreeg, reden voor jarenlang gesteggel tussen hem en Edison die in Amerika wél maar in Engeland geen patent kreeg. Het verschil met deze uitvinders en menig andere wetenschapper die zich op dit onderwerp stortte was dat Edison's lamp geschikt was voor grootschalig gebruik.

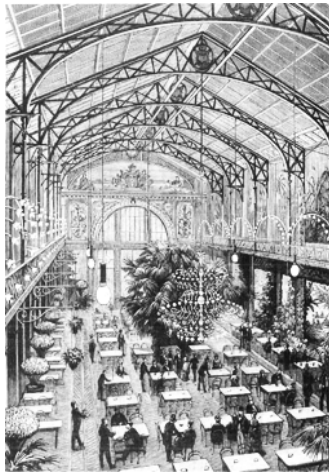
De andere waren dat niet.

Al met al betekende de uitvinding van de gloeilamp op den duur het einde van de donkerte in de steden, slechts schaars verlicht door lampen die brandden op walvisolie of, vanaf begin 19e eeuw, op stadsgas. Een stad als Londen werd vanaf 1735 'verlicht' door 5.000 olielampen en vanaf begin 1900 door 40.000 gaslantaarns maar wie 100 meter buiten de poort kwam liep in het stikkedonker. Toch had de Engelsman Sir Humphry Davy in 1802, vijftig jaar vóór de gloeilamp bij toeval de eerste vorm van elektrisch licht ontdekt, de booglamp of koolspitslamp, waarbij tussen twee koolstof staven met behulp van 2000 Volta batterijen een heldere lichtboog ontstond die fel wit licht uitstraalde. Het zou echter nog een halve eeuw duren voordat dergelijke lampen commercieel toepasbaar

werden wegens het gebrek aan een betrouwbare energiebron. Dit veranderde pas rond 1870 toen de elektrische dynamo alom beschikbaar werd. Vanaf dat moment werden booglampen op grote schaal toegepast, voornamelijk als straat- en vuurtorenverlichting. De koolspitsen brandden echter geleidelijk weg en moesten regelmatig worden bijgesteld waartoe sommige lantaarns met een knikmechanisme werden uitgerust zoals op deze Nijmeegse afbeelding uit 1886 te zien is. Komt daar de uitdrukking. 'De lamp hangt voorover' vandaan? Waarschijnlijk slaat dat meer op het in arme gezinnen scheef houden van een olielamp om het laatste restje olie op te gebruiken.

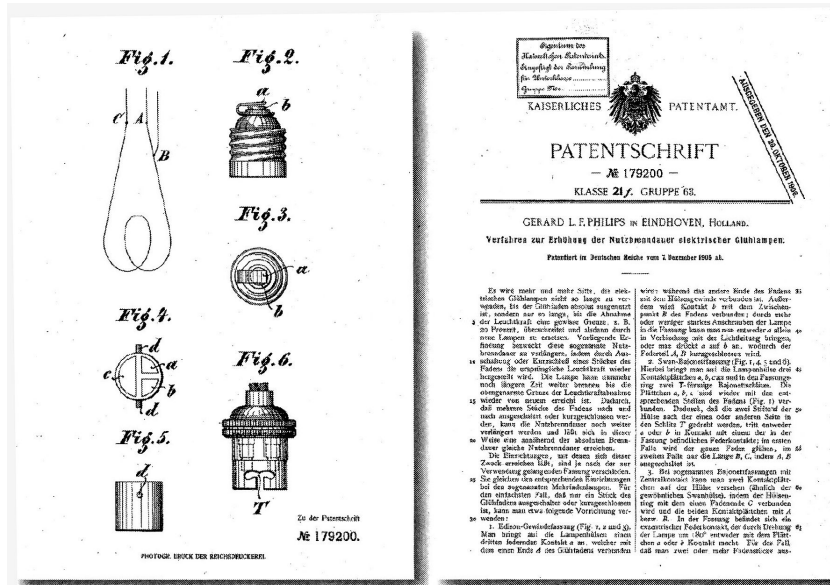
En zo was rond 1880 dan het toneel gereed voor het optreden van wat meer dan een eeuw lang van huis- en studeerkamer tot vuurtoren en straatlantaarn de belangrijkste lichtbron zou worden: de glazen gloeilamp. Eerst met een gloeidraad van koolstof: kwetsbaar, met lage lichtopbrengst, veel energie vragend en duur zodat het gebruik beperkt bleef tot bedrijfsruimten en openbare gelegenheden. Die vroege kooldraadlampen kostten trouwens meer

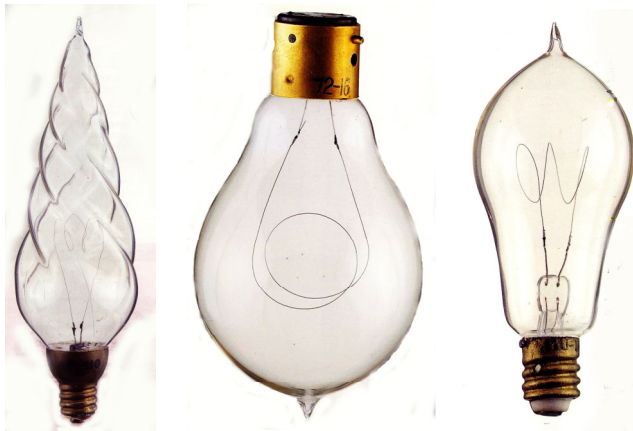
dan een half weekloon van een arbeider en hadden naast een bescheiden lichtopbrengst en een nog veel bescheidener levensduur. Er bestond bovendien nog geen energienet zodat gewone huishoudens het nog lange tijd moesten doen met olielampen en gaskousjes. In 1884 was de Wintertuin van het Amsterdamse hotel Krasnapolsky de eerste openbare ruimte met verlichting door elektrische gloeilampen.

Links; De Wintertuin van Hotel Krasnapolsky in 1884 Rechts; Diverse merken Nederlandse gloeilampen, begin 20e eeuw. (Bron: Verzamelen, 2015)

Duitse Patent aanvraag van Gerard Philips, 1905. In Nederland bestond geen octrooibescherming, dus dat was daar niet nodig.

Drie types Philips kooldraadlampen. Met het linker model werd het Winterpaleis te St.Petersburg verlicht. Rechts; op de wereldtentoonstelling van 1904 in St. Louis werd de gloeilamp als een noviteit gepresenteerd.

Op 24 december 1883 begon de Rus Achilles de Khotinsky als eerste in Nederland met de productie van gloeilampen, gevolgd door bedrijfjes in Nijmegen en Middelburg en, in 1889, het Venlose bedrijf Pope. De benodigde mondgeblazen glazen bolletjes werden waarschijnlijk uit Duitsland aangevoerd.

Naar verluid was de jongste zoon uit het gezin Philips, oorspronkelijk tabak en sigarenhandelaren in Zaltbommel, zo onder de indruk geraakt van de nieuwe verlichting in Krasnapolsky dat dit in 1891 voerde tot de oprichting van de Philips Gloeilampenfabriek. Eindhoven, toen nog een stadje met 4.500 inwoners, werd gekozen omdat de grond er goedkoop was. Dat de kinderrijke Brabantse families voor een toevloed van goedkope arbeidskrachten

konden zorgen zal ook wel meegespeeld hebben. Nederland kende overigens, om nieuwe industrieën een kans te geven, tussen 1869 en 1912 geen octrooirecht zodat vrijelijk van buitenlandse vindingen gebruik kon worden gemaakt. In 1909 zou de Tilburgse wijnhandelaar Frans Verbunt medeoprichter worden van de Gloeilampenfabriek VOLT, in 1919 gevolgd door de Splendor lampenfabriek in Nijmegen. Later zouden deze fabrieken opgaan in het Philips concern.

Electrische Gloei- lampen.

Eindhoven.

PHILIPS & Co.

Fabriek van Electrische Gloei-
lampen. Productie 8000 stuks per
dag. Export naar alle landen der
wereld. Agenten of alleenverkoo-
pers in Indië gezocht.

Prima referentiën vereischt.

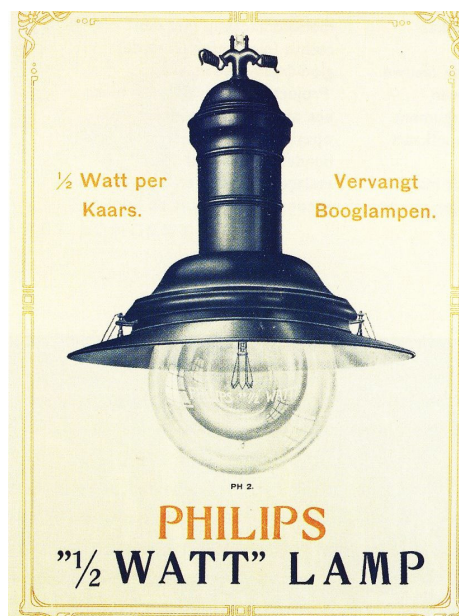
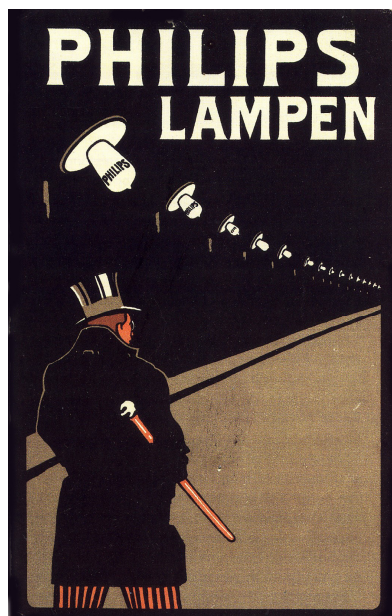
*Philips reclamekaart voor de Amerikaanse markt
voor getrokken metaaldraad-lampen, 1912*

vervanging van de kwetsbare en inefficiënte
kooldraad. Dat werd uiteindelijk een getrokken
metaaldraad van wolfram, een metaalsoort
waarvan het smeltpunt ligt bij 3380 oC.
waardoor deze lampen drie keer zoveel licht
gaven als een kooldraadlamp. Deze lampen
kwamen in 1906 voor het eerst op de markt en
betekenden een doorbraak in de concurrentie met
de in de meeste huishoudens gebruikte
gasverlichting, althans daar waar de bewoners op
een electriciteitsnet waren aangesloten en zich de
meerkosten konden veroorloven.

Een gloeilamp is geen simpel product. Je krijgt te maken met een
reeks van technieken zoals metallurgie, vacuümtechniek,
electrotechniek en glastechniek om er maar enkele te noemen.
Bovendien werd de markt in de 19e eeuw gedomineerd door de
Duitse fabrieken die niet zaten te wachten op concurrentie uit
Nederland. Tegen het einde van de 19e eeuw werden in Europa zo'n
10 miljoen gloeilampen per jaar verbruikt. Het juist opgestarte
Philps produceert in 1892 slechts 11.000 stuks maar vervolgens
45.000 in 1893, 75.000 in 1894, 200.000 in 1895 en in 1900 drie
miljoen, waarmee het bedrijf ging behoren tot de grootste
gloeilampenfabrieken in Europa. In 1898 kwam de nog jonge Anton
met grote orders terug van een zakenreis naar Rusland. Vooral de
decoratieve, vlamvormige lampen bleken daar populair te zijn: het
Winterpaleis in St. Petersburg werd er mee verlicht.

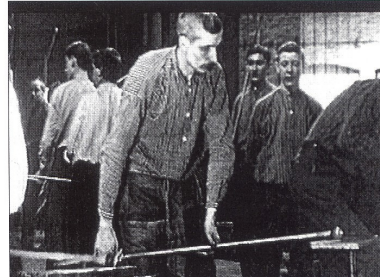
Inmiddels werd hard gewerkt aan een ander type gloeidraad ter

De "PHILIPS" Metaaldraadlamp

In 1913 werd in Amerika een
systeem ontwikkeld waarbij de
glasballon niet luchtledig werd
gemaakt, maar gevuld met
stikstof. De gloeidraad die hierbij
gebruikt werd was slechts 0,02
mm. dik zodat deze in een groot
aantal windingen gesponnen kon
worden. Daardoor was de
lichtopbrengst hoog en het
verbruik laag hetgeen deze
zogenaamde '1/2 Watt lampen'
zeer geschikt maakte om te dienen
als straatlantaarn.

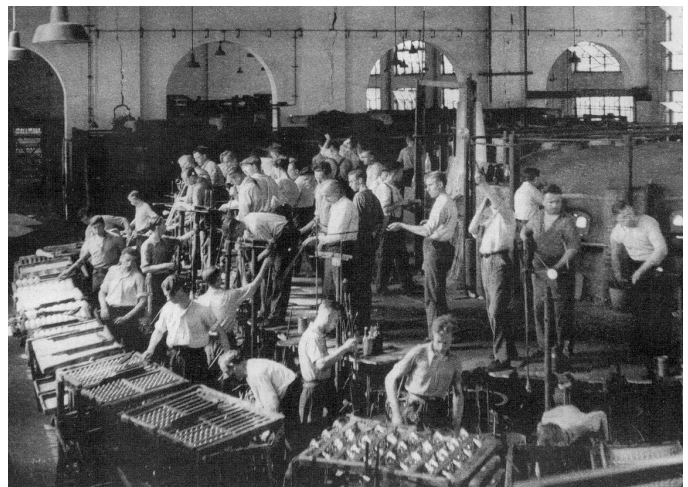
De Amsterdamse Kalverstraat was
eind 1913 de eerste straat in
Nederland waar de oude
booglampen vervangen werden.

Al die glazen ballonnen werden oorspronkelijk vanuit Duitsland betrokken en er moeten daar honderden glasblazers voor aan het werk zijn geweest maar ik heb daar geen afbeeldingen van kunnen vinden.

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog betekende het einde van die aanvoer en in allerijl moest een productie van benodigde onderdelen in Nederland worden opgestart. Dank zij een film die de filmpionier Willy Mullens in 1918 maakte bij de N.V. Glasfabriek 'Leerdam' v/h Jeekel Mijnsen & Co. (de allereerste film die hier te lande ooit in een fabriek 'geschoten' is!), beschikken we over beelden van de productie van lampenbolletjes die mede

door het inzetten van Belgische vluchtelingen 80.000 stuks per dag bedroeg. Dat kunnen er dus zo'n 25 miljoen per jaar zijn geweest maar toch bij lange na niet genoeg om de behoefte te dekken. In 1915 was Philips al begonnen met de bouw van een eigen glasfabriek waartoe 600 glasblazersgezinnen uit de omgeving van Nieuw Buinen werden overgehaald zich in Eindhoven te vestigen. In de straatarme veenkoloniën werkten die nog als halve lijfeigenen tegen hongerlonen en er zal niet veel overredingskracht voor nodig zijn geweest om ze hun Drentse omgeving te doen ruilen voor die in Eindhoven waar ze beter loon, betere huisvesting en aanzienlijk betere werkomstandigheden konden verwachten.

Boven; De Philips Glasfabriek, begin 20e eeuw, met ruime lichtinval en goede werkomstandigheden vormde een groot contrast met de treurige toestanden in de fabriek van A.J.Bakker in Nieuw Buinen. (Afbeelding links).

Dat hun komst blijvend was werd pas goed duidelijk toen Anton Philips speciaal voor hen 820 huizen liet bouwen, het zogenaamde Drentsch dorp. Zonder slag of stoot ging dat niet: wie de kranten uit die tijd opslaat komt dezelfde argumenten tegen als vandaag. De nieuwkomers waren overwegend Protestants en daar werd ook de plaatselijke Clerus niet blij van, zeker niet toen er ook nog een Gereformeerde kerk bij werd gebouwd maar daar trok Anton Philips zich niets van aan.

In 1920 zou de Philips glasfabriek met 650 arbeiders 40 miljoen lampenbolletjes, 400.000 kilo buisglas en 16.000 kilo staafglas produceren. Alle pogingen om glasblazers aan te trekken konden natuurlijk niet verhinderen dat de productie bij lange na niet de vraag naar lampenbolletjes kon bijhouden, zeker niet toen daar vanaf de jaren 1920 ook nog radiolampen, buislampen, autolampen, foto- en filmlampen en glazen onderdelen voor röntgenapparatuur bijkwamen.

Uit 'Brieven aan de Redactie', mei 1925.

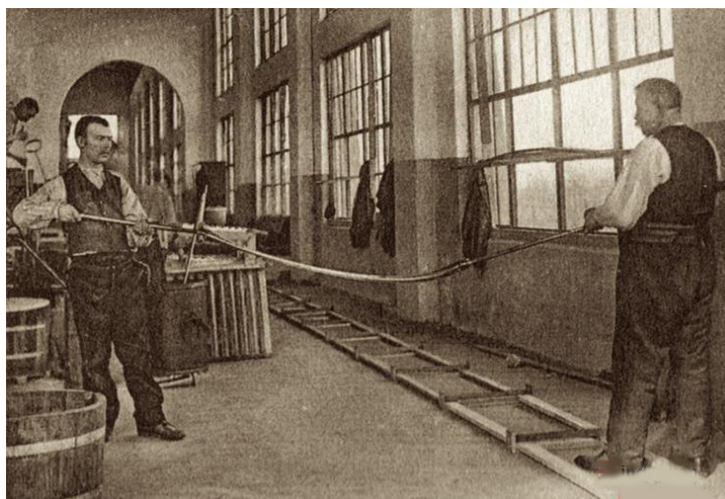
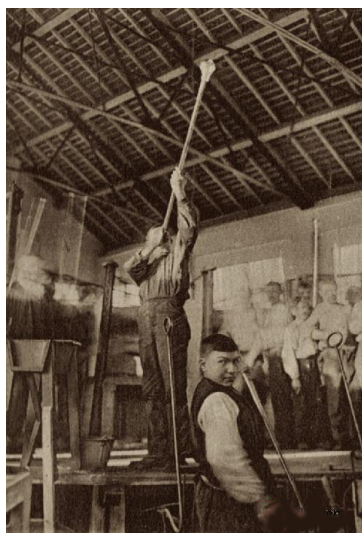
'Wat moeten die gezinnen hier komen doen? Hier zijn nog werkelozen genoeg!'

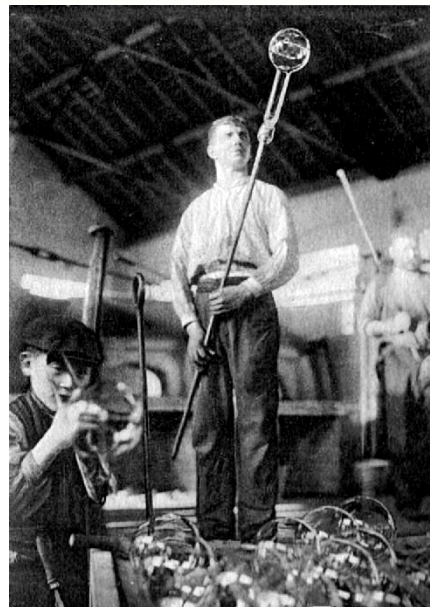
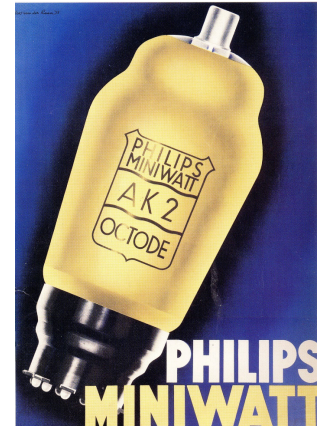
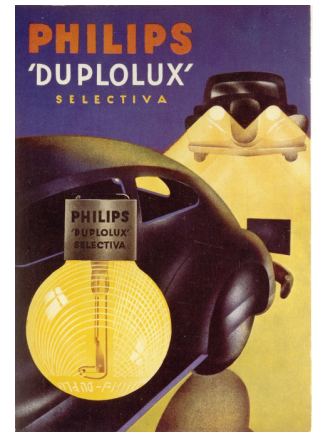
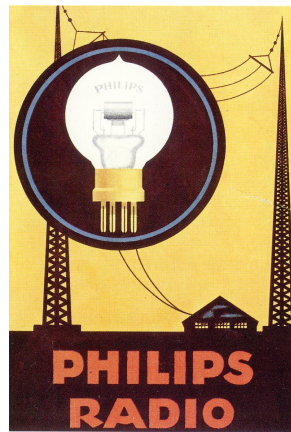
'Veenarbeiders werken voor een schijntje en drukken onze lonen'.

'Nu komt zo'n gezin uit Drente hier. De kinderen kunnen bij Philips komen werken: daar is ze het om te doen.

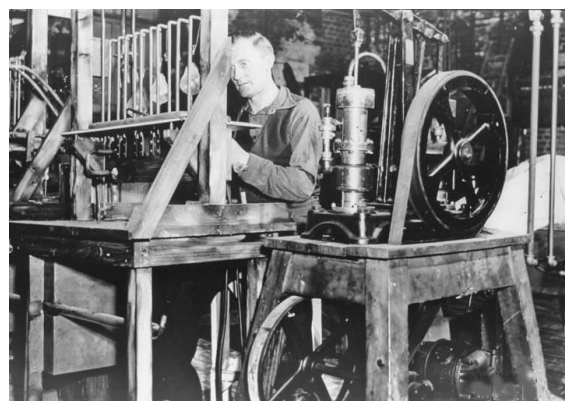
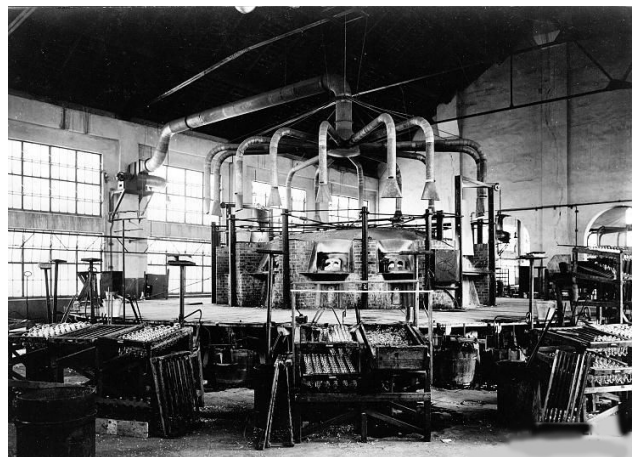
De vaders zijn intussen werkeloos en arm'.

'Die mensen horen hier niet – ze zijn Protestants!'.

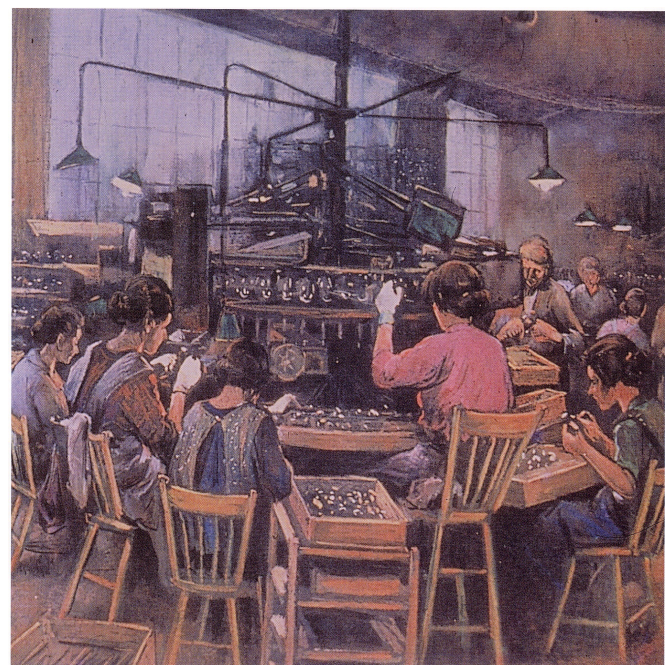
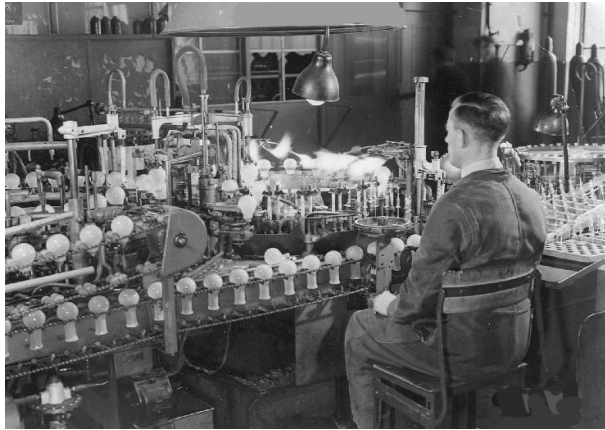

Boven; Posters en advertenties uit de jaren 1930 geven de grote variëteit van lampentypen aan die, tot de invoering van mechanisatie, allemaal met de mond geblazen werden. Daarna moesten ze nog handmatig van filamenten worden voorzien en luchtdicht gemaakt.

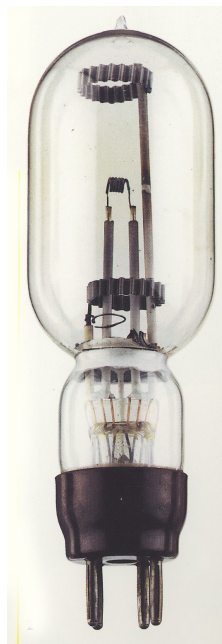

Mechanisatie liet dan ook niet lang op zich wachten en zoals zo vaak kwam die uit Amerika waar altijd al een latent gebrek aan handwerkslieden bestond. In 1926 ontwikkelden Arthur Wood en David Gray, in dienst van de Corning New York Glassworks, een machine die uit een lang glaslint vacuum getrokken bolletjes produceerde. Deze 'Ribbon' machine die, afhankelijk van de grootte, tussen de 350 en 1.000 stuks per minuut kan produceren werkt zó snel dat het oog het niet kan waarnemen: er is slechts een oranje streep te zien.

Ook bij Philips zat men natuurlijk niet stil maar ik weet niet of daar ooit een Ribbon machine gestaan heeft. Het bedrijf hield het m.i. meer op carouselmachines maar daar bestaan geen afbeeldingen van. Zo royaal als het

fotomateriaal is met betrekking tot de handfabricage, zo schraal is dat van de gebruikte machines. Evenals bij de met het maken van lampenbolletjes sterk gerelateerde productie van drinkglazen houdt men de deur angstvallig dicht voor nieuwsgierige blikken. Ook de Industrieschilder Herman Heijenbrock (1871-1948) die in de jaren 1930 bij Philips op verschillende pastels de arbeidsters in beeld bracht kreeg geen toestemming om de eigenlijke productie af te beelden. Van de van tijd tot tijd uitgebrachte advertenties die het vervaardigen van lampen toonden werd eveneens niemand wijzer. Bij de Vereenigde Glasfabrieken stond Philips er om bekend dat een fabrikant een eenmaal geleverde machine nooit meer terug zag. Er werd een team ingenieurs op gezet die de machine verbouwden en opvoerden tot nooit verwachte prestaties. Bij de glasfabrieken in Japan heb ik overigens dezelfde aanpak aangetroffen.

Natriumlamp

In de jaren 1930 werden met natriumdamp gevulde lampen ontwikkeld waarbij in de glasbuis een fel geel licht ontstond hetgeen een ideale lichtbron bleek te zijn voor wegen, havens en vliegvelden.

Al die verschillende modellen met hun speciale toepassingen zijn vooral voor technische verzamelaars interessant. Onlangs besteedde het blad 'Verzamelen' er een groot artikel aan. Voor de geïnteresseerde leek bieden echter de vele afbeeldingen van advertenties en affiches een interessant en bij tijd en wijle nostalgisch beeld van een tijd die voorgoed achter ons ligt.

Want plotseling was het afgelopen. Volgens de Europese richtlijnen wordt vanaf 2009 het gebruik van gloeilampen van 100 Watt en vervolgens die van een lager wattage gaandeweg uit productie genomen en vervangen door spaarlampen, halogeenlampen en wat niet al. Of dat altijd zo goed voor het milieu is als beweerd wordt weet ik niet maar de trend is onomkeerbaar. Na ruim honderd jaar trouwe dienst valt de traditionele gloeilamp eenzelfde lot ten deel als de glazen melkfles, het apothekersflesje en de inktpot. In 1918 hadden 700.000 gezinnen in Nederland geen electriciteit en waren afhankelijk van olielampen en kaarsen. In 2013, nog geen

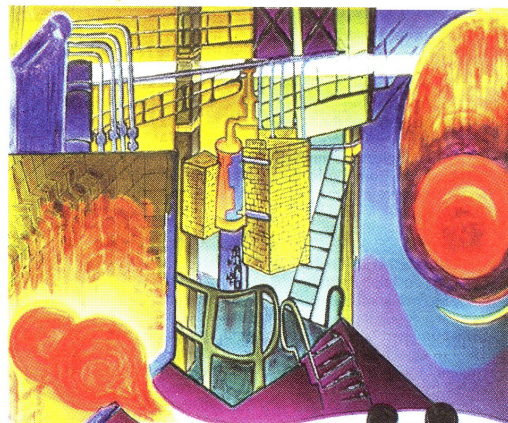
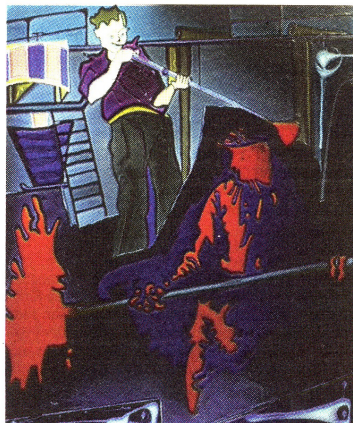
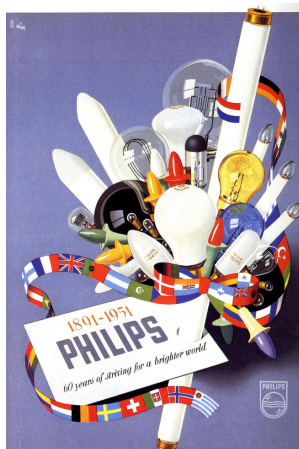

Vuurtorenlamp

honderd jaar later, werd in Eindhoven voor de schooljeugd het evenement 'GLOW'

georganiseerd met een wolk van 6000 lampen waarvan er 5.800 kapot waren.

Symbolisch voor de ondergang van de gloeilamp? Maar: glas is eindeloos. Er komen nieuwe vormen en toepassingen. En glas blijft een venster vormen naar ons verleden.

Links: Glaspaneel (3,5 x 2 meter) van Leo Monsma uit 1971 voorstellende de ontwikkeling van mondgeblazen tot fabrieksmatig geproduceerde TL buizen. Veel wijzer wordt je daar niet van! Afkomstig uit de inmiddels gesloten fabriek van Philips Lightning in Roosendaal

Geraadpleegde bronnen;

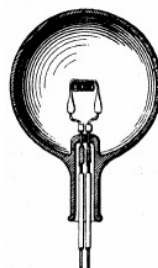
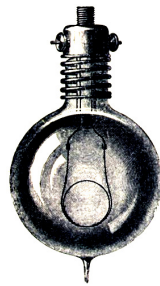
'Philips Honderd - Een industriële onderneming 1891-1991; Dagblad TROUW, 2015 en 2016; Periodiek 'Verzamelen' 2015.

*He made the night a little brighter, Wherever he would go
The old lamplighter, Of long, long ago..*

Many of our elderly readers might remember that lovely old song (by Charles Tobias and Nat Simon) from the 1940's but none will have actually seen a lamplighter at work. From the beginning of the 19th century, after ages of using oil lamps, candles or having no light at all, scientists were considering the use of electricity to produce light. In 1802, the English scientist Humphrey Davy (1778-1821) managed to create an arc of light between two carbon rods. From 1870 onward these 'Arc Lamps' would come into use as street lanterns but were of no use inside buildings.

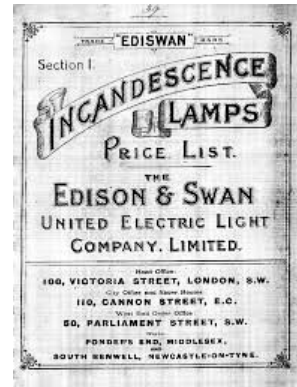
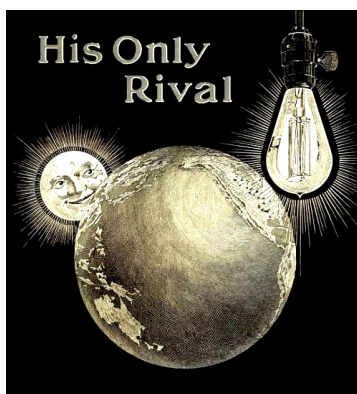
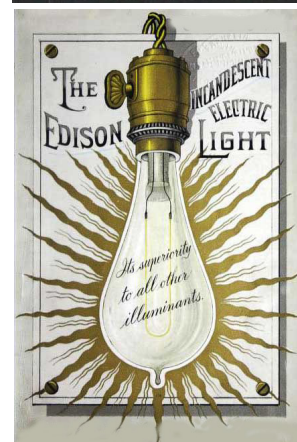
In 1860 Sir Joseph Wilson Swan (1828-1914) invented a carbon filament that, when placed in an oxygen free container and charged, gave a clear light. Although, due to an incomplete vacuum, the filament quickly evaporated, Sir Swan had his invention British Patented, which was the reason that, much to his chagrin, Thomas Alva Edison (1847-1931) never was able to patent his lamp in Great Britain but had to merge with his competitor into the 'Ediswan' Electric Light Company.

From left to right; Sir Humphrey Davy; Sir Joseph Wilson Swan; Swan's lamp bulb as shown in a later drawing; Drawing from Edison's US Patent; Edison on a 1947 stamp.

In 1879, Edison managed to create an electric lamp with a carbon filament in an oxygen-free glass bulb that burned for many more hours than any other. He had understood that it was of utmost importance to find a filament with low electric resistance and to create an absolute vacuum in the glass bulb. Although he did not really invent the electric lamp, he surely developed it into something that would change the world.

It is tempting to dwell on its further history, that is so much a mirror of the social history of the 19th and 20th century; the influence of electric light on working conditions and housing; the struggle to make electricity available for common households where not long before, gaslight was seen as the ultimate solution after centuries of darkness. Even so, in 1918, 10% of the population in the Netherlands were still depending on candles or oil lamps and great efforts were made to persuade people to embrace the new source of lighting.

The final breakthrough came in 1906 when a replacement was found for the vulnerable carbon filament by using an ultra thin wire of tungsten, a material that can endure a temperature of 3380 degrees C. In 1913, in America, the first lamps were produced that had a filling of nitrogen instead of a vacuum. And so, the story of the lamp bulb is one of metallurgy, vacuum technology and electrical engineering. It can easily be found on internet **but there is one aspect that is always overlooked: none of these developments would have been possible without the work of thousands of glassblowers.** In Europe, towards the end of the 19th century the total use of electric lamps was about ten million, all made on the blowing pipe, mostly in Germany and Austria. In 1993, I was able to lay hands on an old film, made in 1918; the first ever 'shot' in a factory in the Netherlands, the Leerdam Glassworks. It shows glassblowers at work making lamp bulbs: 80.000 a day, which is roughly 25

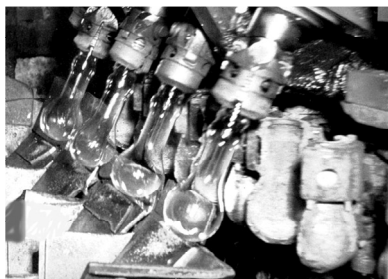
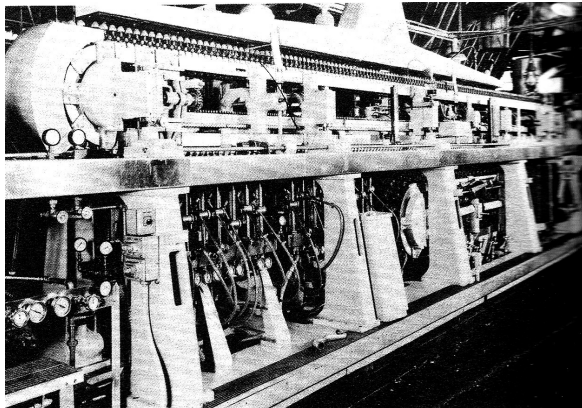

million a year, primarily destined for the Philips Lamp Works in the city of Eindhoven. In 1915, Philips had already started their own glass factory, for which they recruited 600 glassblowers and their families from the poor Northerly area of Holland, where glass furnaces were fired with peat and the labour conditions were abominable. The predominantly large families provided large numbers of young workers for the assembly department as well. Nearby Eindhoven, Philips erected a complete village for them with 820 houses and a Protestant church, much to the detriment of the local (Catholic) clergy.

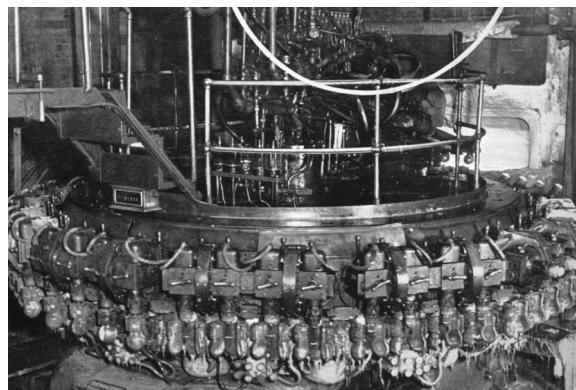

Counter clockwise; Film still, Leerdam Glass Factory 1918; Young workers in the Assembly Hall of a lamp factory; The huge crowd of workers during changing of a shift at the Philips Glassworks, ca, 1920.

Notwithstanding all the recruitments, the demand for glass bulbs soon surpassed the production everywhere, especially when, in the 1920's, car lamps, photo and film lamps, fluorescent lighting and glass tubes for Roentgen equipment were in demand as well. In 1926, Arthur Wood and David Gray, working for the Corning New York Glassworks, developed a machine that could produce glass bulbs from a long 'ribbon' of glass by using vacuum technique. This 'Ribbon' machine can produce between 350 and 1000 bulbs per minute and runs so quickly, that the eye only can see an orange streak flashing by.

Clockwise; A Ribbon machine. The wheel in the centre, under the endless chain with molds, produces the vacuum. Glass blowing at the Philips Glass Factory, ca. 1930. Production of lamp bulbs on a carrousel machine. The molds are rotating to prevent mold seams. A similar technology is used to produce wine glasses.

1001 JENEVERETIKETTEN

DE VERBEELDING VAN JENEVER

Onder deze titel opent het Nationaal Jenevermuseum Schiedam op 7 april 2017 een tentoonstelling van duizend jeneveretiketten.

Karen van Gellecum, verantwoordelijk voor de communicatie schrijft ons;

Het Jenevermuseum heeft ruim 100.000 etiketten in haar collectie. Veel van deze etiketten zijn prachtig vormgegeven en een lust voor het oog. Deze schat ligt al jaren verborgen in het depot en is tot op heden niet toegankelijk geweest. Nu is de tijd gekomen om een selectie uit deze bijzondere verzameling te laten zien aan het publiek.

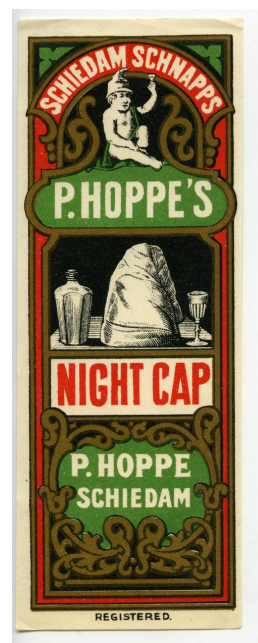
In de tentoonstelling zijn ongeveer 1000 etiketten te zien, gerangschikt op thema. Daarnaast wordt ingegaan op de manier waarop de etiketten werden gemaakt.

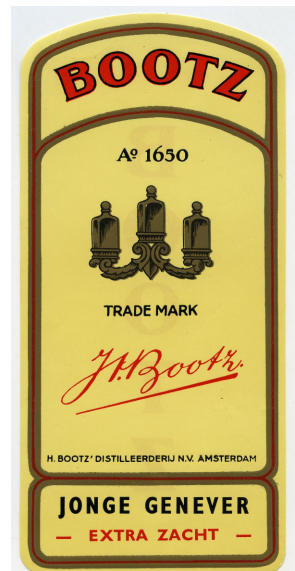
De verscheidenheid aan onderwerpen op de jeneveretiketten is enorm. Van voertuigen tot historische bekendheden en van zoogdieren tot mythische figuren. Deze diversiteit maakt duidelijk dat jenever niet alleen gestookt werd voor de Nederlandse markt. De etiketten met exotische dieren, zoals olifanten, kleuren en symbolen waren veelal bestemd voor Afrika. In diverse West-Afrikaanse gemeenschappen speelt jenever tot op de dag van vandaag zelfs een belangrijke rol bij trouw- en begrafenisplechtigheden.

Speciaal voor de verzamelaars van jeneveretiketten wordt een boekje uitgebracht in een oplage van slechts honderd stuks waarin 25 etiketten staan afgedrukt met daarbij informatie over bijvoorbeeld de distillateur. De originele etiketten kunnen bij speciale activiteiten in het museum worden verkregen.

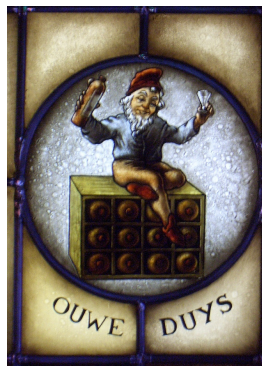
In het kader van de tentoonstelling schrijft het Jenevermuseum een ontwerpwedstrijd uit. Het winnende jeneveretiket wordt als nummer 1001 toegevoegd aan de tentoonstelling.

Heeft U informatie over ontwerpers van jeneveretiketten? Of wilt U etiketten schenken aan het Jenevermuseum? Neem dan contact op met collectiebeheerder Henk Hettinga (henk@jenevermuseum.nl)

Netjes uit een glas of direct uit de fles; als het maar jenever is. En het liefst uit een kelderfles natuurlijk, de meest karakteristieke jeneverfles ooit. Hoewel, bij snelverkeer?

*Goed om te weten;
de bar in het Jenevermuseum
is weer open.
Daar kunt U deze
kabouter
persoonlijk
ontmoeten.*

EN DAN DIT NOG...

De nieuwjaarsreceptie.

Coos van Deursen

Op 8 januari j.l. was het weer zover. De activiteit waarmee het nieuwe verenigingsjaar van DOF traditiegetrouw begint: de **Nieuwjaarsreceptie**. Tot een aantal jaren telkens in het vertrouwde schoolgebouw in Utrecht. De laatste jaren in het gebouw *O'Cuisine* buiten Utrecht. Er was code oranje doorgegeven en het is aannemelijk dat daardoor een aantal leden van een ritje over gladde wegen hebben afgezien. Komende uit het Westen viel het allemaal reusachtig mee. Uiteindelijk hebben toch een 45 leden/aanverwanten de plaats kunnen bereiken, volgens de beheerder van deze ruimte, die ik ernaar vroeg toch een 20 tal minder dan vorig jaar. Jammer, ook voor hem, want dat betekent ook een minder aantal consumpties waar hij het juist van moet hebben. Alles hangt immers met alles samen.

Als u deze bijeenkomsten vaker hebt bijgewoond kent u de procedure: er heerst een opgewekte sfeer, iedereen is blij elkaar weer eens te zien, wenst over en weer de ander een gezond nieuw jaar toe wat bij het ouder worden een steeds belangrijker item wordt. Er is koffie/thee met gebak en op het juiste moment begint de voorzitter met zijn speech over het afgelopen jaar en de activiteiten in het nieuwe. Dit keer ging dat iets anders. De voorzitter was door ziekte verhinderd. Maar Arie Vijfwinkel nam de honneurs voor Willem van Traa waar en las de speech voor die deze had voorbereid. Ik citeer er enkele punten uit:

x Ook ik wens jullie en je familie een heel goed 2017

x Het aantal leden is in 2016 gedaald. De juiste cijfers volgen op de jaarvergadering. We gaan niet somberen, maar de trend dreigt omlaag te wijzen.

x We hebben niettemin een goed jaar achter de rug. We stonden twee keer met de DOF stand op de verzamelbeurs in Utrecht en beide evenementen werden goed bezocht. Het vaste team wordt weer hartelijk bedankt.

x De Veiling in september in Leerdam was een succesvolle gebeurtenis met als bijzonder aanbod de flessen uit het Museum van Hilvarenbeek. Alle van daar afkomstige flessen werden verkocht.

x Het jongste nummer van ons tijdschrift heeft Johan Soetens 'met stoom en kokend water' op tijd klaargekregen. Het bestuur is hem daar zeer dankbaar voor. Maar deelt ook zijn zorgen over de advertentie-inkomsten waarop het blad steunt. Er staat deze keer een prachtig artikel in van Hans van Rossum over de bijzondere tentoonstelling van Romeins glas in Keulen, met foto's van Johan Soetens. Maar het aantal schrijvers uit onze leden- en lezerskring blijft echter sterk achter bij wat we uit vroegere jaren van hen gewend zijn.

Met nogmaals zijn beste wensen te hebben laten uitspreken, sloot Arie de speech af.

Hierna werden diverse leden bedankt voor hun inzet voor de vereniging en onder applaus een fles wijn overhandigd.

elkaar gelegen pandjes op de kop van de Boterstraat in Schiedam (er staat nu een nieuwe molen) en pal tegenover het z.g. Proveniershuis als suggestie naar voren kwam.

Het was een leuke presentatie van de geschiedenis van een aperitief dat intussen helemaal van de markt is verdwenen.

Daarna was het officiële gedeelte voorbij en kon de z.g. ruilbeurs beginnen terwijl in het cafetaria het glas kon worden geheven.

Rond een uur of vijf namen de meesten aanstalten om naar huis te gaan en liep de bijeenkomst af.

Vervolgens kwam Klaas Prins aan het woord. Hij ging aan de hand van de meest uiteenlopende reclamematerialen in op de geschiedenis van de Kinawijn in Nederland en omstreken. Vooral de firma Oud speelde op dit gebied een belangrijke rol. Maar het succes ervan trok ook andere distilleerderijen aan om een stukje van de markt mee te pakken. We zagen er, via de beamer, talloze advertenties, slogans, uithangborden, gevelreclames, etiketten van. En flesvoorbeelden en die laatste leken allemaal als één druppel water op de flesvorm van de firma Oud, de platte boksbeugel. Er ontstond discussie over de herkomst van het merk 21/22 waarbij de mogelijkheid dat het afkomstig was van 2 naast

TOPPRIJZEN VOOR PARFUMFLESSEN

In het eerste kwartaal 2016 (blad 144) kondigden we de jaarlijkse vergadering aan van de International Perfume Bottle Association in Portland, USA. Het is altijd weer jaloersmakend om te lezen hoe groot de internationale belangstelling is voor deze gebeurtenis; bezoekers kwamen uit 35 landen om te luisteren naar voordrachten en te bieden op zeldzame parfumflessen. Inmiddels ligt die gebeurtenis al weer een jaar achter ons maar het is interessant om in de vermelding van geveilde flacons enkele modellen te zien die men zich mogelijk herinneren zal van de voordracht over parfumflessen tijdens de Algemene Ledenvergadering 2016.

Zo bracht een Art Nouveau fles uit 1900 naar ontwerp van Hector Guimard, bekend van de borden die de entree's sieren van de Parijse Metro, \$ 17.600,- op en een met email versierde flacon uit 1922, gemaakt door Baccarat voor het parfum 'Alabastron' \$ 18.000,-

Inmiddels staat het volgende congres op het programma (4-7 mei), ditmaal in het Hyatt Regency in Princeton, New Jersey met als onderwerp de wetenschappelijke en artistieke aspecten van de parfumindustrie. Het spektakel belooft weer bezoekers te trekken van over de gehele wereld en tijdens de veilingdag (5 mei) worden weer prijzen verwacht van enkele honderden tot enkele tienduizenden dollars per fles.

De te veilen artikelen zijn te zien op www.perfumbottlesauction.com. De website van de IPBA is www.perfumbottle.es.org

VOOR DE POSTZEGELLIEFHEBBERS

Dit jaar viert het Zwitserse handwerkbedrijf GLASI HERGISWILL aan het Vierwaldstättermeer het feit dat 200 jaar geleden de gebroeders Siegwart, glasblazers uit Flühli, hier een glashut begonnen. Het bedrijf heeft nooit anders gedaan dan handwerk en dat betekende in 1975 bijna de ondergang.

Dank zij een geweldige inspanning van zowel de medewerkers als de bedrijfsleider Roberto Niederer werd een sluiting voorkomen. Tegenwoordig is de glasblazerij

een toeristische trekpleister, de enige van zijn soort in Zwitserland en nog steeds wordt er zonder machines gewerkt. Ter gelegenheid van het tweehonderdjarige bestaan gaven de Zwitserse posteringen bijgaande zegel uit.

Links; een trotse Roberto Niederer.

OVERDRACHT BIBLIOTHEEK

Sinds een aantal jaren is de bibliotheek van onze vereniging gehuisvest binnen het Jenevermuseum, waar het voor de leden beter toegankelijk is. In overleg met het Jenevermuseum heeft het bestuur besloten het beheer van onze bibliotheek over te dragen aan het museum. Deze is inmiddels samen met de bibliotheek van het museum in een nieuwe ruimte ondergebracht zoals U in het vorige nummer hebt kunnen lezen. Wij willen zo de kennis over gebruiksglas voor geïnteresseerden, ook niet leden van de vereniging, ruimer toegankelijk maken. Daarbij roepen wij graag iedereen op hun 'overtallige' Glasboeken aan de nieuwe bibliotheek te schenken. Bij het Jenevermuseum is Henk Hettinga graag bereid deze in ontvangst te nemen.

EEN WISSELING VAN DE WACHT

Johan Soetens

Het moest er natuurlijk ooit van komen: na zich vele jaren als bestuurslid ingezet te hebben voor het welvaren van onze vereniging, hebben onze secretaresse Joke Andringa en onze public relation medewerker Arie Vijfvinkel hun bestuursfunctie neergelegd. Zij worden opgevolgd door respectievelijk John Poot als secretaris en Ton Vermeulen.

Joke Andringa nam haar omvangrijke taak achttien jaar geleden op zich als opvolgster van Marja Pinkster. Dat was in 1999, de Verzamelvereniging De Oude Flesch bestond toen juist twintig jaar. Zij deed dat mede op advies van haar echtgenoot Niko Klarenberg, onze vroegere bibliothecaris, die ongeneeslijk ziek was en die haar in zijn wijsheid aanraadde om toch vooral bezig- en met mensen in contact te blijven.

En dat heeft ze gedaan!

Joke was altijd in de weer voor de vereniging en meer nog dan het verslaan van de vergaderingen en het rondsturen van de notulen zorgde ze als een ware 'Moeder van de Compagnie' voor de contacten met de leden. Wie eenmaal interesse voor een lidmaatschap had getoond kwam niet vlug meer van haar af. Ook mij heeft ze, na jaren van afwezigheid, er weer met de haren bijgesleept. Zieken konden rekenen op een bloemetje en voor rouwendenden had ze altijd een troostwoord. Ze reed de laatste jaren geen auto meer maar ze nam dapper trein en bus om desgewenst een bezoek te brengen.

Op de Utrechtse Verzamelbeurs was ze altijd te vinden in de verenigingsstand waar ze tevens haar 'spulletjes' trachtte te verkopen. Hopelijk blijft ze daar mee door gaan!

Joke, een warme vrouw, een unieke secretaresse.

We hopen haar nog vaak te mogen ontmoeten.

DE OUDE FLESCHE? Joke heeft er altijd volledig achter gestaan.

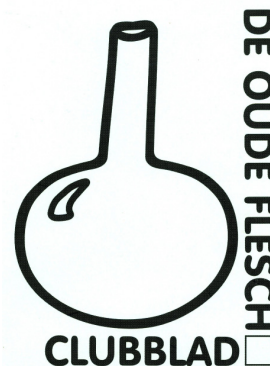
Arie Vijfvinkel begon zijn carrière als onderwijzer in Den Helder en in het Noord-Hollandse St. Pancras. Middels het Voortgezet Onderwijs belandde hij op de Pedagogische Academie als leraar beeldende vorming en kwam hij als jongste in de schoolleiding. Uiteindelijk kreeg hij een functie in Utrecht aan de MEAO (Middelbaar Economisch en Administratief Onderwijs) waar hij tot aan zijn pensionering zou blijven. Jarenlang stelde hij de vereniging in staat om van de schoollokalen en andere faciliteiten gebruik te maken voor de bijeenkomsten. Zijn eerste kennismaking met De Oude Flesch was op de Verzamelbeurs in Utrecht. Hij werd lid in 1983. Zelf was hij al jaren verzamelaar op een bijzonder gebied: dat van inktflessen. In 1999, hij woonde toen in Maarssen, wijdde het Reformatorisch Dagblad een lang artikel aan hem en aan zijn bijzondere hobby.

Arie ontwierp het huidige logo van de vereniging, waarvan we nog steeds een deel op de omslag gebruiken. Zelf zette hij de website in elkaar die jaarlijks duizenden bezoekers krijgt. Met zoveel belangstellenden in de herkomst van (oude) flessen vraag je je af waarom we niet meer leden hebben!

In 1993 trad hij toe tot het bestuur met als speciale taak het promoten van de vereniging en van het verzamelen van flessen in het algemeen. Daartoe was hij, behalve werkende aan zijn computer, altijd te vinden op de Verzamelbeurs als lid van de vaste bezetting.

Als dank voor de bijzondere inzet van de twee 'vertrekkende' bestuursleden is aan beide het erelidmaatschap verleend. Ze hebben het verdiend! Hartelijk dank jullie beide!

VINKOVA

EINDELOOS IN FLESSEN EN POTTEN

0031 356949324 | www.vinkova.com

Stedekestraat 48 NL-5041 DN Tilburg

Tel: +0031 (0)13-5425440

Fax: +0031 (0)13- 53546

Europa's Grootste Vintage Evenement

VERZAMELAARS
JAARBEURS

8 & 9 april 2017
Jaarbeurs | Utrecht

incl. Mega Platen & CD Beurs
voorverkoop & info:
verzamelaarsjaarbeurs.nl

The essence is
in the distillate

DE KUYPER
ANNO 1695

Home is where the heart is. And our home is the distillery.
Here we liquify all that comes our way. Like the best ingredients. Which provide
the essence you need to excel in your bar, club or at home.

www.dekuyper.com geen 18, geen alcohol • geniet, maar drink met mate

BRANDERIJ DE TWEELINGH

NOTARIS

NOTARIS Jenever
NOTARIS V.O.
NOTARIS V.X.O.
NOTARIS 1991
NOTARIS O.L.O.

NOTARIS Jeneverspecialiteiten.
Pure bekoring.

**HET VERHAAL VAN
PASSIE
EN VUUR**

Oude kranten. Rout. Kolen. Daarmee begint het verhaal van de
stoker en zijn vuur. Eerst smeert hij de naden van de ketel dicht
met graanbeslag. Dan gaat de vlam eronder. Behoedzaam laat
hij de kolen gloeien. Op zoek naar de volmaakte temperatuur.
Het vuur brandt. Niet alleen onder de ketel, ook in het hart van
de stoker. Dat proef je terug in de zachte zuivere graanjenever
die zich Ketel 1 mag noemen.

KETEL 1. EEN VERHAAL APART

Geniet, maar drink met mate

**JENEVER
MUSEUM**

Oude V...
JAN'S SCHIED
GENUIN
TIGERHEAD
GENEVA
HOLLAND
GENIEVR
DE HOLLAND
W. HASEKAM
SCHIEDAM
HOLLAND

TENTOONSTELLING
7 april 2017 - medio 2018

1001 JENEVERETIKETTEN
DE VERBEELDING VAN JENEVER

NATIONAAL JENEVERMUSEUM SCHIEDAM
LANGE HAVEN 74-76
WWW.JENEVERMUSEUM.NL